

**Осадченко Інна Іванівна
Савченко Наталя Володимирівна**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПЕДАГОГІКА»
ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 053 ПСИХОЛОГІЯ**

УДК 37.02+378+371.13

Затверджено на засіданні кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 1 від 29 серпня 2019 р.)

Рецензенти:

Васьківська Г. О., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка;

Перепелюк Т. Д., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Осадченко І.І., Савченко Н. В. Методичні рекомендації до вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка» для студентів спеціальності 053 Психологія. Умань: УДПУ імені Павла Тичини, 2019. 86 с.

У методичних рекомендаціях подано робочу програму та рекомендації щодо проведення семінарських занять студентам спеціальності 053 Психологія у процесі вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка».

Запропоновано типові та інноваційні методичні рекомендації щодо психолого-педагогічного аналізу: «Положення про психологічну службу у системі освіти України»; стилів педагогічного спілкування; майстерності розповіді, виступу, повідомлення педагога; майстерності педагогічного мовлення. Запропоновано авторські схеми психолого-педагогічного аналізу педагогічної діяльності з точки зору уміння правильно розв'язувати педагогічні ситуації; різноманітні схеми аналізу педагогічних ситуацій.

Методичні рекомендації розраховані на студентів спеціальності 053 Психологія у процесі вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка».

ЗМІСТ

Розділ 1. Робоча програма навчальної дисципліни «Педагогіка»	4
Розділ 2. Плани семінарських занять та методичні рекомендації щодо підготовки до них	18
Семінарське заняття № 1. Розвиток, соціалізація і виховання особистості. Аналіз «Положення про психологічну службу у системі освіти України»	18
Семінарське заняття № 2. Особливості педагогічної професії та формування особистості вчителя	21
Семінарське заняття № 3. Сутність, структура та класифікація педагогічних ситуацій	25
Семінарське заняття № 4. Сутність, мета та зміст виховання	30
Семінарське заняття № 5. Фізичний, трудовий, інтелектуальний, духовно-моральний та інші напрями розвитку школяра	31
Семінарське заняття № 6. Родинне виховання особистості школяра. Співпраця сім'ї і школи	39
Семінарське заняття № 7. Форми виховання. Позакласна та позашкільна виховна робота	41
Семінарське заняття № 8. Сучасна характеристика методів виховання	52
Семінарське заняття № 9. Класний керівник як організатор навчально-виховного процесу з учнями. особливості співпраці класного керівника із батьками учнів	60
Семінарське заняття № 10. Методи і засоби навчання та активізації пізнавальної діяльності	62
Семінарське заняття № 11. Предмет і основні категорії дидактики. Форми навчання	64
Список авторських наукових публікацій	68
Додатки	71

Розділ 1

Робоча програма навчальної дисципліни «Педагогіка»

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	Денна	заочна
Вид дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	обов'язкова	обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська	українська
Загальний обсяг у кредитах ЄКТС / годинах	5 кр./150 год	5 кр./150 год
Курс	1-й	1-й
Семестр	1-2-й	2-3-й
Кількість змістових модулів із розподілом:	3	3
Обсяг кредитів	5 кр	5 кр
Обсяг годин, у тому числі:	150	150
Аудиторні:	76	12
Лекційні	24	4
Семінарські / Практичні	22	4
Лабораторні	30	4
Самостійна робота	50	118
Індивідуальні завдання	24	20
Форма семестрового контролю	Екзамен	екзамен

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: сприяти оволодінню студентами теоретичних основ сучасної педагогічної науки, розвитку професійного мислення та готувати студентів до усвідомленого оволодіння професійними компетенціями, необхідними для ефективної психологічної роботи у сучасній школі та сформувати досвід самооцінки і самоаналізу педагогічних явищ і ситуацій, уміння аналізувати освітній процес і формувати професійну самосвідомість, набуття професійних компетентностей відповідно до вимог освітньої програми.

Завдання: оволодіти основними поняттями і категоріями, уміти визначати суть провідних концепцій виховання особистості, застосовувати методи педагогічного дослідження, визначити цілі, зміст, методи, засоби і форми освітнього процесу; регулювати навчально-виховну взаємодію із суб'єктами педагогічного процесу; аналізувати та оцінювати процес і результат навчання і виховання; уміти розв'язувати психолого-педагогічні ситуації.

Відповідно до вимог освітньо-професійної програми студенти повинні володіти такими **компетентностями**:

- ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.
- ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.
- ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК9. Здатність працювати в команді.

ФК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації

ФК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики

ФК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

3. Результати навчання за дисципліною

ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

ПР19. Володіти культурою спілкування, його формами, способами; уміти використовувати принципи професійного спілкування на рівні сучасної української літературної мови; спілкуватися іноземною мовою для здійснення професійної і міжособистісної комунікації.

ПР 20. Здатність аналізувати соціально та особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на основі сформованих ціннісних орієнтирів.

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ

Тема 1. Педагогіка в системі наук про людину

Поняття про народну педагогіку, етнопедагогіку та педагогіку як академічну науку. Етапи розвитку педагогіки. Предмет та основні завдання педагогіки. Основні категорії педагогіки: виховання, навчання, освіта та розвиток, їх взаємозв'язок. Система педагогічних наук, зв'язок педагогіки з іншими науками. Педагогіка як наука і мистецтво виховання та навчання. Методологія педагогічних досліджень. Етапи здійснення педагогічного дослідження. Методи науково-педагогічних досліджень: спостереження, педагогічний експеримент, бесіди, вивчення перспективного досвіду; вивчення документації та учнівських праць, опитування, методи моделювання педагогічних явищ, методи кількісного та якісного аналізу результатів дослідження.

Тема 2. Розвиток, соціалізація і виховання особистості

Поняття про особистість, індивідуальність, індивід. Змістова характеристика понять: розвиток, соціалізація, виховання і формування. Сфери

розвитку особистості. Психічний, фізичний, соціальний і духовний розвиток. Основні об'єктивні і суб'єктивні фактори формування особистості, їх особливості і взаємозв'язок. Виховання – визначальний чинник формування особистості. Теорія розвитку і формування особистості. Роль діяльності і спілкування у розвитку особистості. Взаємообумовленість процесів виховання і розвитку, активна позиція особистості та її роль у процесі розвитку і виховання. Дитина як об'єкт і суб'єкт виховання. Вікові періоди розвитку особистості. Теорії розвитку особистості.

Тема 3. Особливості педагогічної професії та формування особистості вчителя

Суспільна зумовленість виникнення і становлення педагогічної професії. Особливості педагогічної діяльності. Вимоги до особистості педагога. Система педагогічної діяльності: викладання, виховання, класне керівництво, професійне самовдосконалення, організаторська, методична, позаурочна, науково-дослідна. Сутність педагогічної майстерності. Структура педагогічної майстерності. Характеристика компонентів педагогічної майстерності. Поняття про педагогічну компетентність, педагогічну культуру. Педагогічне спілкування. Педагогічна етика та педагогічний такт.

Тема 4. Компоненти педагогічної майстерності вчителя

Компоненти педагогічної майстерності. Рівні оволодіння педагогічною майстерністю. Поняття педагогічної техніки вчителя. Внутрішня техніка вчителя. Зовнішня техніка вчителя. Уміння керувати своєю поведінкою та впливати на особистість або колектив як складова поняття педагогічної техніки. Поняття педагогічного спілкування вчителя. Ознаки, структура та стилі педагогічного спілкування вчителя. Правила комфортного педагогічного спілкування вчителя.

Тема 5. Сутність, структура та класифікація педагогічних ситуацій

Сутність поняття «педагогічна ситуація». Структура педагогічної ситуації як дидактичної одиниці навчання у закладі вищої освіти. Загальні підходи до класифікації педагогічної ситуації. Група педагогічних ситуацій «за процесуальною сутністю». Група педагогічних ситуацій «за процесуальною сутністю». Група педагогічних ситуацій «за середовищем виникнення». Група педагогічних ситуацій «за ступенем складності». Група педагогічних ситуацій «за способом виникнення». Група педагогічних ситуацій «за мотивом виникнення». Група педагогічних ситуацій «за рівнем комунікації». Група педагогічних ситуацій «за характером змісту подій».

Тема 6. Майстерність розв'язання педагогічних ситуацій

Сутність поняття «ситуаційна вправа». Правила прийняття рішення у процесі виконання ситуаційного завдання. Схема аналізу педагогічної ситуації – виконання ситуаційного завдання. Способи розв'язання педагогічної ситуації. Алгоритм розв'язання педагогічної ситуації за Л. Спіріним. Аналіз прикладу розв'язання педагогічної ситуації.

Змістовий модуль 2. ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ

Тема 7. Сутність, мета та зміст виховання

Основні характеристики процесу виховання та його рушійні сили. Структура та основні етапи процесу виховання. Завдання виховання в сучасній школі. Зміст виховання в сучасній школі.

Тема 8. Фізичний, трудовий, інтелектуальний, духовно-моральний та інші напрями розвитку школяра

Поняття фізичного розвитку. Суть і зміст фізичного виховання. Основні засоби, шляхи та методи фізичного виховання учнів. Фізичне виховання школярів у процесі навчальних занять. Позакласна і позашкільна робота по фізичному вихованню учнів. Сутність та основні завдання розумового виховання школярів. Основні шляхи та засоби здійснення розумового виховання школярів. Основні шляхи і засоби формування світоглядних позицій учнів. Поняття про соціалізацію та соціальний розвиток особистості. Основні фактори впливу на соціалізацію особистості. Система учнівського самоврядування. Характеристика дитячих громадських організацій. Поняття про духовність та систему ціннісних орієнтацій. Шляхи та засоби інтернаціоналізації загальнолюдських та культурно-національних цінностей. Зміст, завдання і основні напрямки морального виховання. Форми та методи морального виховання школярів. Суть, зміст та завдання естетичного виховання учнів. Шляхи та засоби естетичного виховання учнів. Система естетичного виховання школярів. Трудове виховання. Завдання та система трудового виховання школярів. Професійна орієнтація школярів. Зміст та завдання економічного виховання учнів.

Тема 9. Родинне виховання особистості школяра. Співпраця сім'ї і школи.

Сутність родинного виховання. Виховання в сім'ї – першооснова розвитку дитини. Сучасні проблеми родинного виховання. Співпраця школи з сім'єю. Форми і методи взаємодії школи і сім'ї. Батьківські комітети. Формування педагогічної культури батьків. Участь громадськості у виховання дітей. Види громадських організацій.

Тема 10. Форми виховання. Позакласна та позашкільна виховна робота

Форми та засоби організації виховного процесу. Поняття про позакласну і позашкільну навчально-виховну роботу. Принципи організації позакласної роботи. Форми організації позакласної роботи. Позашкільні навчально-виховні заклади, їх види. Зміст роботи позашкільних установ.

Тема 11. Сучасна характеристика методів виховання

Актуальність та сутність поняття «метод виховання», його класифікації. Методи формування свідомості особистості. Методи організації діяльності та формування досвіду громадської поведінки. Методи створення виховних ситуацій. Методи стимулювання поведінки і діяльності. Методи контролю, самоконтролю і самооцінки у вихованні. Народно-педагогічні методи виховання. Умови оптимального вибору застосування методів виховання.

Тема 12. Класний керівник як організатор навчально-виховного процесу з учнями. Особливості співпраці класного керівника із батьками учнів

Зміст педагогічної діяльності класного керівника. Функції класного керівника. Напрями діяльності класного керівника. Планування виховної роботи в класі. Діагностика фізичного, інтелектуального, соціального і духовного розвитку учнів класу. Чинники ефективної взаємодії класного керівника з батьками. Шляхи залучення батьків до виховної роботи школи та методи вивчення сімей. Методи роботи з батьками.

Змістовий модуль 3. ТЕОРІЯ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ

Тема 13. Предмет і основні категорії дидактики. форми навчання

Поняття про дидактику та її основні категорії. Процес навчання і його двосторонній характер. Функції процесу навчання. Структура процесу навчання та роль мотивів у навчанні. Суть класно-урочної системи навчання. Урок – основна форма організації навчально-виховного процесу. Структура комбінованого уроку. Зміст основних етапів комбінованого уроку. Переваги та недоліки комбінованого уроку. Поради щодо заощадження часу на уроці. Нетрадиційні та позаурочні форми навчання. Форми навчальної роботи учнів на занятті. Аналіз спостереження уроку.

Тема 14. Методи і засоби навчання та активізації пізнавальної діяльності учнів

Сутність і функції методів навчання. Класифікація методів навчання. Характеристика окремих методів та їх груп: а) словесні методи; б) наочні методи; в) практичні методи; г) проблемно-пошукові методи. Вибір раціонального поєднання методів навчання вчителем.

Тема 15. Контроль навчальних досягнень учнів

Поняття контролю та його значення у навчально-виховному процесі. Обсяг, рівні та якості засвоєння знань. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів. Психопедагогічні вимоги до оцінки знань учнів. Основні види контролю знань учнів. Методи перевірки знань учнів.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		пр.	лаб	інд	с.р.	л		пр.	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	2	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Педагогіка в системі наук про людину	4	2			2		12	2				10
Тема 2. Розвиток, соціалізація і виховання особистості	8		2			6	16		2		2	12
Тема 3. Особливості педагогічної професії та формування особистості вчителя	18	2	2	4	2	8	10		2			8

Тема 4. Компоненти педагогічної майстерності вчителя	8	2		4	2		4	2		2		
Тема 5. Сутність, структура та класифікація педагогічних ситуацій	10	2	2	4	2		12			2		10
Тема 6. Майстерність розв'язання педагогічних ситуацій	14	2		4	2	6	10				2	8
Тема 7. Сутність, мета та зміст виховання	6	2	2		2		2				2	
Тема 8. Фізичний, трудовий, інтелектуальний, духовно-моральний та інші напрями розвитку школяра	12	2	2		2	6	10				2	8
Тема 9. Родинне виховання особистості школяра. Співпраця сім'ї і школи	2		2				12				2	10
Тема 10. Форми виховання. позакласна та позашкільна виховна робота	16	2	2	4	2	6	2				2	
Тема 11. Сучасна характеристика методів виховання	2		2	4			10					10
Тема 12. Класний керівник як організатор навчально-виховного процесу з учнями. Особливості співпраці класного керівника із батьками учнів	18	2	2		2	8	12					12
Тема 13. Предмет і основні категорії дидактики. Форми навчання	12	2	2		2	6	14				4	10
Тема 14. Методи і засоби навчання та активізації пізнавальної діяльності учнів	8	2		4	2		12					12
Тема 15. Контроль навчальних досягнень	12	2	2	2	2	4	10				2	8

учнів													
Всього годин	150	24	22	30	24	50	150	4	4	4	20	118	

6. Тематика семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Розвиток, соціалізація і виховання особистості. Аналіз «Положення про психологічну службу у системі освіти України».	2	2
2.	Особливості педагогічної професії та формування особистості вчителя	2	2
3.	Сутність, структура та класифікація педагогічних ситуацій	2	
4.	Сутність, мета та зміст виховання	2	
5.	Фізичний, трудовий, інтелектуальний, духовно-моральний та інші напрями розвитку школяра	2	
6.	Родинне виховання особистості школяра. Співпраця сім'ї і школи	2	
7.	Форми виховання. Позакласна та позашкільна виховна робота	2	
8.	Сучасна характеристика методів виховання	2	
9.	Класний керівник як організатор навчально-виховного процесу з учнями. особливості співпраці класного керівника із батьками учнів	2	
10.	Методи і засоби навчання та активізації пізнавальної діяльності учнів	2	
11.	Предмет і основні категорії дидактики. Форми навчання	2	

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Особливості педагогічної професії та формування особистості вчителя	4	
2.	Компоненти педагогічної майстерності вчителя	4	2
3.	Сутність, структура та класифікація педагогічних ситуацій	4	2
4.	Майстерність розв'язання педагогічних ситуацій	4	
5.	Форми виховання. позакласна та позашкільна виховна робота	4	
6.	Сучасна характеристика методів виховання	4	
7.	Методи і засоби навчання та активізації пізнавальної діяльності учнів	4	
8.	Контроль навчальних досягнень учнів	2	

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Розвиток, соціалізація і виховання особистості	2
2.	Особливості педагогічної професії та формування особистості вчителя	2
3.	Проблема мети виховання у педагогіці. Мета виховання в сучасній школі	2
4.	Суть процесу виховання	2
5.	Зміст виховання в сучасній школі	2
6.	Засоби, форми організації та методи виховання	2
7.	Фізичний розвиток школяра та зміцнення його здоров'я	2
8.	Інтелектуальний розвиток особистості школяра. Формування основ наукового світогляду	2
9.	Соціальний розвиток особистості школяра. Виховання особистості в колективі	2
10.	Духовний розвиток особистості. Моральне та естетичне виховання школярів	2
11.	Виховання громадянської культури школяра	4
12.	Виховання в учнів ціннісного ставлення до праці. Система профорієнтації учнів у школі	4
13.	Класний керівник як організатор навчально-виховного процесу з учнями	2
14.	Родинне виховання особистості школяра. Співпраця сім'ї і школи	2
15.	Позакласна і позашкільна виховна робота	2
16.	Предмет і основні категорії дидактики. Процес навчання, його структура	2
17.	Різні типи навчання	4
18.	Організаційні форми навчально-пізнавальної діяльності учнів	4
19.	Методи і засоби навчання та активізації пізнавальної діяльності учнів	2
20.	Урок в сучасній школі	2
21.	Контроль навчальних досягнень учнів	2
	Разом	50

9. Індивідуальні завдання

Короткий опис форми й обсягу індивідуальної роботи, перелік тем ІНДЗ для студентів. Коротка характеристика змісту ІНДЗ і вимоги до його виконання та оцінювання.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) виконується в формі мікродослідження на базі одного із закладів загальної середньої освіти під час проходження студентами педагогічної практики. Оформляється у вигляді реферату.

Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань

1. Проаналізувати на прикладі одного з учителів, як враховуються вікові особливості учнів у навчанні та вихованні.
2. Показати вирішальну роль виховання у формуванні особистості.

3. Дослідити основні фактори розвитку особистості.
4. Проаналізувати психологічні засади позакласної і позашкільної роботи.
5. Дати психологічний аналіз нестандартного уроку.
6. Описати ефективні прийоми навчання на уроках із психологічної точки зору.
7. Вивчити шляхи активізації пізнавальної діяльності учнів в процесі навчання із психологічної точки зору.
8. Дослідити психологічні аспекти мотивів навчання учнів школи.
9. Дослідити профілактику негативних звичок у школярів.
10. Шляхи та методи дотримання свідомої дисципліни на уроках.
11. Дослідити проблему духовності у освітньому процесі у закладі із психологічної точки зору.
12. Вивчити шляхи та методи здійснення правового виховання учнів.
13. Вивчити та проаналізувати критерії оцінки навчальних досягнень школярів із психологічної точки зору.
14. Вивчити досвід роботи школи щодо формування ціннісного ставлення до природи.
15. Дослідити дотримання вимог до перевірки та оцінки навчальних досягнень учнів із психологічної точки зору.
16. Вивчити досвід роботи школи щодо здійснення учнівського самоврядування.
17. Дослідити причини неуспішності учнів та вивчити шляхи її подолання.
18. Дослідити та описати заходи щодо попередження негативних проявів поведінки окремими членами колективу (булінг, цькування, залякування, тощо).
19. З'ясувати роль засобів навчання у педагогічному процесі.
20. Дати аналіз застосуванням методів сугестії у вихованні учнів.
21. Вивчити ставлення учнів класу до громадської роботи із психологічної точки зору.
22. Дослідити психологічні причини різного ставлення учнів до різних уроків.
23. Вивчити актив класу, його роль у колективі.
24. Дати психологічний аналіз стосунків між членами колективу класу.
25. Дати психологічний аналіз роботи класного керівника з батьками. Описати заходи щодо запобігання та протидії домашнього насильства.
26. Дати психологічний аналіз здійснення індивідуальної роботи з учнями.
27. Дослідити моральні цінності учнівської молоді.
28. Вивчити рівень готовності учнів до трудової діяльності із психологічної точки зору.
29. Дослідити рівень економічної культури школярів.
30. Проаналізувати світоглядні позиції учнів класу.
31. Дослідити рівень естетичної культури школярів.

32. Вивчити використання засобів народної дидактики в процесі навчання із психологічної точки зору.
33. Дослідити використання народно-педагогічних методів виховання.
34. Дослідити форми і методи впровадження здорового способу життя у щоденний побут учнів.
35. Вивчити досвід роботи по профорієнтації учнів із психологічної точки зору.
36. Дослідити проблеми родинного виховання дітей в сучасних умовах.
37. Дослідити шляхи формування в учнів національної свідомості.
38. Дослідити проблему виховання релігійної культури із психологічної точки зору.
39. Дослідити вплив національної культури та народних традицій на духовний розвиток особистості.
40. Дослідити вплив засобів інформації на формування особистості із психологічної точки зору.
41. Дослідити впровадження інформаційних технологій в навчальний процес.

До індивідуальної роботи також відноситься: конспектування першоджерел, розробка кросвордів.

Навчальні досягнення студента з усіх видів виконуваних робіт (теоретична підготовка, ІНДЗ, підсумковий контроль) оцінюються кількісно відповідно до шкали, наведеної у «Положенні про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців».

10.Методи навчання

Бінарна лекція, лекція-дебати у стилі Шнайдера та Шнурера, лекція-презентація, лекція-тренінг на основі авторської технології ситуаційного навчання; інноваційні методи: дебати, кейс-стаді, аналіз конкретних психологічних ситуацій на основі авторської технології ситуаційного навчання, «1 – 2 – 4 – разом» (за методикою О. Пометун), «асоціативно-семантичний малюнок» – на основі авторської технології ситуаційного навчання; «рефлексійне коло» (наприкінці лекції) – на основі авторської технології ситуаційного навчання.

11.Методи контролю

Усне опитування, письмове тестування, написання есе, перевірка виконання самостійної роботи, критичний аналіз ситуації, підготовка та захист реферату, підготовка та захист проекту, вирішення проблемних задач, самооцінювання, захист ІНДЗ, залік, екзамен.

12. Критерії оцінювання результатів навчання

	Теоретична підготовка	Практичні уміння і навички
Високий, А, 90 – 100, відмінно	Студент має глибокі, міцні і системні знання про теоретичні засади педагогіки; нормативно-правову базу педагогіки; зміст роботи, що пов'язана з вирішенням проблем навчання та виховання підростаючого покоління; вмє синтезувати знання по окремих темах; використовує здобуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях, здатний вирішувати проблемні питання. Відповідь студента відрізняється точністю формулювань, логікою, достатній рівень узагальненості знань.	Студент самостійно орієнтується в потоці інформації з дисципліни; здатний проаналізувати й узагальнити отриманий результат. При підготовці до практичних та лабораторних занять студент дотримується усіх вимог, передбачених програмою курсу. Крім того, його дії відрізняються раціональністю, вмінням оцінювати помилки й аналізувати результати.
Вище середнього, середній В, С, 75 – 89; дуже добре, добре	Студент знає і може самостійно визначити зміст роботи, що пов'язана з вирішенням проблем навчання та виховання особистості; може синтезувати знання по окремих темах, давати точні формулювання. Студент може самостійно застосовувати знання в стандартних ситуаціях, його відповідь логічна, але розуміння не є узагальненим.	Студент самостійно виконує завдання, передбачені програмою дисципліни, володіє базовими навичками обґрунтувати творче застосування основних положень педагогічної теорії у майбутній професійній діяльності, але не завжди здатний провести аналіз і узагальнення результату. При виконанні завдань практичних та лабораторних занять студент може самостійно виконати роботу в повному обсязі й зробити правильні висновки
Достатній, Д, Е, 61 – 74, задовільно, достатньо	Студент відтворює основні поняття і визначення курсу, але досить поверхово, не виділяючи взаємозв'язок між ними, може сформулювати з допомогою викладача основні положення теорії; допускає неточні і не повні відповіді, не чітко їх формулює, робить окремі помилки у відповіді, але може їх усунути під керівництвом викладача, недостатньо володіє термінологією.	Студент може виконувати найпростіші завдання, але не спроможний самостійно висвітлити загальні питання; робить висновки, але не розуміє матеріал достатньою мірою.
Початковий, Fx, F 1 – 60, незадовільно	Відповідь студента при відтворенні навчального матеріалу елементарна, фрагментарна, зумовлена нечіткими уявленнями щодо педагогічних процесів. У	Допускає істотні помилки, невпевнено, з великими утрудненнями виконує практичні завдання.

	відповіді цілком відсутня самостійність. Студент знайомий лише з деякими основними поняттями та визначеннями курсу, з допомогою викладача може сформулювати лише деякі основні положення.	
--	---	--

13. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти I семестр (без форми контролю)

Поточне оцінювання і самостійна робота							Сума
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2					
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	35
5	5	5	5	5	5	5	

T 1, T 2 ... T 9 – теми змістових модулів

Приклад для екзамену

Поточне оцінювання і самостійна робота							ІНДЗ	Підсумковий контроль	Сума
Змістовий модуль 3						Змістовий модуль 3			100
T 7	T 8	T 9	T 10	T 11	T 12	T 13	15	15	100
5	5	5	5	5	5	5			

T 1, T 2 ... T 11 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка в ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, курсової роботи, практики
90–100	A	відмінно
82–89	B	добре
75–81	C	
69–74	D	
60–68	E	задовільно
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

14. Рекомендована література

Основна

1. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2009. 615 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 615 с.

3. Зайченко І. В. Педагогіка: підручник Київ: Ліра-К, 2016. 607 с.
4. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-е вид. Київ, «Освіта України», «КНТ», 2006. 528 с.
5. Кузьминський, А.І. Педагогіка [текст] : підручник / А. І. Кузьминський, В. Л. Омеляненко. Київ: Знання, 2007. 447 с.
6. Галузяк В.М. Педагогіка : навчальний посібник. Вінниця : Державна картографічна фабрика, 2007. 400 с.
7. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 560 с.

Допоміжна

1. Бех І.Д. Виховання особистості. – У 2 кн., Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. – К., 2003.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн., Кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади / І.Д.Бех. – К., 2003.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Гриньова М., Коберник О., Малаканова Л., Сорокіна Г. Основи сучасного виховання Текст : навчальний посібник / Гриньова М., Коберник О., Малаканова Л., Сорокіна Г.; ПНПУ імені В. Короленка. – Полтава : ПП «Астроя», 2015. – 345 с.
5. Карпенчук С. Теорія і методика виховання [текст] / С. Карпенчук – К. : Вища школа, 2005. – 343 с.
6. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://gymnasium45.edu.kh.ua/>
7. Концепція «Нова українська школа». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://osvita.ua/school/reform/54276/>.
8. Корсакова О. К. Зміст сучасної шкільної освіти: Дидактичний аспект [текст] : [посіб.] / О. К. Корсакова, С. Е. Трубачова ; Інститут педагогіки АПН України. – К. : ФАДА, ЛТД, 2003. – 56 с.
9. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посібн. / В.І.Лозова, Г.В.Троцько. – Х., 2002. – 354 с.
10. Малафійк І.В. Дидактика новітньої школи : навчальний посібник / І. В. Малафійк. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2015. – 632с..
11. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки: проект // Вища школа. – 2013. – № 2. – 86 с.
12. Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/24565/
13. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник / О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
14. Чайка В. М. Основи дидактики: навчальний посібник / В. М. Чайка. – К. : Академвидав, 2011. – 238 с. – (Альма матер).

15. Ягупов В.В. Педагогіка : навч. посібник / В.В. Ягупов. – К. : Либідь, 2003. – 560 с.

16. Інформаційні ресурси

1. Мультимедійні презентації до тем.
2. Поглиблюють інформацію про систему вищої освіти матеріали, розміщені на веб-сторінках:
 1. <http://education.gov.ua> – Міністерства освіти і науки України.
 3. <http://nduv.gov.ua> – бібліотеки ім. В. І. Вернадського.
 4. www.udpu.org.ua – Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.
 5. <http://zakon2.rada.gov.ua> – сторінки сайту «Законодавство України».
 6. <http://ekniga.com.ua> – Інформаційно-пошукова система-каталог з електронної літератури: книжки, довідники, словники, енциклопедії, підручники і т. д.
 7. <http://7ua.net> – Електронна бібліотека: енциклопедії, словники, підручники, будь-яка література.
 8. <http://lib.com.ua> – Сайт електронної бібліотеки.

Розділ 2

Плани семінарських занять та методичні рекомендації щодо підготовки до них

Семінарське заняття № 1.

Розвиток, соціалізація і виховання особистості.

Аналіз «Положення про психологічну службу у системі освіти України»

План

1. Поняття про розвиток, виховання і соціалізацію особистості учня.
2. Фактори формування особистості. Взаємозв'язок розвитку і виховання.
3. Роль діяльності і спілкування у формуванні особистості.
4. Врахування закономірностей вікового та індивідуального розвитку дітей у процесі навчання та виховання.
5. Теорії розвитку і формування особистості.
6. «Положення про психологічну службу у системі освіти України» (додаток А).

Запитання і завдання для контролю і самоконтролю:

1. Проаналізувати «Положення про психологічну службу у системі освіти України»
2. Як визначаються поняття: людина, особистість, індивід та індивідуальність, яке їх значення для педагогіки?
3. Які фактори впливають на розвиток людини? Що таке макро-, мезо- і мікрофактори?
4. Що можна віднести до власне людських якостей, що відрізняють людину від тварин? Які умови їх вияву і розвитку?
5. Що слід розуміти під «середовищем», «виховним середовищем»?
6. За якими критеріями можна зробити висновок про рівень розвитку людини?
7. Що означають поняття: розвиток і формування особистості?
8. В чому безпідставність соціологізаторських і біологізаторських ідей з питань розвитку особистості?
9. Розкрийте роль діяльності, спілкування і активності у розвитку дитини. Яка діяльність є провідною?
10. Яке значення має ідея про визначальну роль виховання у розвитку особистості для педагогіки і шкільної практики?
11. На прикладах із власного шкільного життя покажіть залежність результатів виховання від взаємодії зовнішніх і внутрішніх факторів розвитку особистості і дайте трактування поняття саморозвитку.
12. Проаналізуйте окремі пункти «Положення про психологічну службу у системі освіти України» (додаток А). На Вашу думку, яким теоретичним матеріалом з педагогіки має володіти практичний психолог, аби провадити

успішну професійну діяльність у закладах освіти?

Тематика рефератів:

1. Ігрова діяльність та її роль у розвитку особистості.
2. Трудова діяльність школярів та її роль у цілісному розвитку особистості.
3. Взаємозв'язок розвитку і виховання в процесі становлення особистості.
4. Роль та значення педагогічного спілкування в формуванні і розвитку особистості.

Література

1. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2009. 615 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 615 с.
3. Зайченко І. В. Педагогіка: підручник Київ: Ліра-К, 2016. 607 с.
4. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-е вид. Київ, «Освіта України», «КНТ», 2006. 528 с.
5. Кузьминський, А.І. Педагогіка [текст] : підручник / А. І. Кузьминський, В. Л. Омеляненко. Київ: Знання, 2007. 447 с.
6. Галузяк В.М. Педагогіка : навчальний посібник. Вінниця : Державна картографічна фабрика, 2007. 400 с.
7. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 560 с.

Методичні поради до виконання п. 6 семінарського заняття 1

1. Прочитайте та проаналізуйте окремі пункти «Положення про психологічну службу у системі освіти України» (додаток А).
2. Заповніть на основі аналізу Положення таблицю-опору:

Види професійної діяльності практичного психолога	
Сфери сприяння суб'єктам освітнього процесу	
Напрями професійної діяльності практичного психолога	
Обов'язки практичного психолога	
Права практичного психолога	

3. Проаналізуйте глосарій (додаток Б). Випишіть із глосарію поняття та заповніть таблицю: яким, на Вашу думку, теоретичним матеріалом з педагогіки має володіти практичний психолог, аби провадити успішну професійну діяльність у закладах освіти? Чому? Наприклад:

Викладання	Важливо розуміти педагогічну сутність цього поняття, адже від цього залежить правильність формування в учнів пізнавальних процесів
------------	--

Вихованість	Це результат виховання – взаємодії вихователя з учнями. Це показник діяльності педагога й формування учня.
Виховання	У процесі виховання виникає багато конфліктних ситуацій, розв'язання яких має здійснювати психолог. Необхідно знати сутність цього процесу, щоб запобігти виникненню таких ситуацій.

Схема аналізу педагогічних джерел

1. Бібліографія джерела.
2. Коротка інформація про автора.
3. Пояснення заголовка (назви).
4. Педагогічні задачі, які розв'язує у книзі автор.
5. Педагогічні ситуації, які описує у книзі автор.
6. Які пропозиції автора Вам здаються актуальними? Чому?
7. Які складові внутрішньої та зовнішньої техніки вчителя Ви виділили, читаючи книгу?
8. Влучні вислови зі сторінок книги (цитати).
9. Ваші висновки щодо прочитаного.

Семінарське заняття № 2. Особливості педагогічної професії та формування особистості вчителя

План

1. Виникнення і становлення педагогічної професії. Особливості педагогічної діяльності. Вимоги до особистості педагога.
2. Система педагогічної діяльності: викладання, виховання, класне керівництво, професійне самовдосконалення, організаторська, методична, позаурочна, науково-дослідна.
3. Педагогічне спілкування. Педагогічна етика та педагогічний такт.

Запитання для контролю та самоконтролю

1. Назвіть особливості педагогічної діяльності?
2. Що складає систему педагогічної діяльності?
3. Що Ви розумієте під поняттям «педагогічна етика»?
4. Які Ви знаєте стилі педагогічного спілкування?

Література

1. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2009. 615 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 615 с.
3. Зайченко І. В. Педагогіка: підручник Київ: Ліра-К, 2016. 607 с.
4. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-е вид. Київ, «Освіта України», «КНТ», 2006. 528 с.
5. Кузьминський, А.І. Педагогіка [текст] : підручник / А. І. Кузьминський, В. Л. Омеляненко. Київ: Знання, 2007. 447 с.
6. Галузяк В.М. Педагогіка : навчальний посібник. Вінниця : Державна картографічна фабрика, 2007. 400 с.
7. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 560 с.

Методичні поради до виконання завдань семінарського заняття 2

1. Порівняйте описані у лекції та підручнику з педагогіки стилі педагогічного спілкування з тими стилями, що вивчали на заняттях із психологічних дисциплін. Свої порівняння запишіть у таблицю:

Стилi спілкування (педагогіка)	Характеристика	Стилi спілкування (психологія)	Характеристика
Демократичний			
Ліберальний			

Авторитарний			

2. Проаналізуйте розповідь, виступ, повідомлення (без указування особистих даних педагога)

Максимальна кількість балів – 10

№	Критерії	К-ть можливих балів	К-ть отриманих балів
1.	Концентруючий (захоплюючий) початок.	0,5	
2.	Чітка визначеність мети та завдання.	0,5	
3.	Керування увагою публіки (режисерські здібності).	0,5	
4.	Контакт очима.	0,5	
5.	Керування своєю поведінкою: а) тілом;	0,5	
	б) емоціями.	0,5	
6.	Нелінгвістичні ознаки мовлення (ораторські здібності): а) темп мовлення;	0,5	
	б) сила голосу;	0,5	
	в) тон мовлення.	0,5	
7.	Лінгвістичні ознаки мовлення: а) багатство словникового запасу;	0,5	
	б) лаконізм висловлювань (чіткість фраз);	0,5	
	в) відсутність русизмів;	0,5	
	г) відсутність слів-«паразитів» та вигуків-«паразитів»;	0,5	
	г) фонетична (звуковимова) та орфоенічна (наголоси) правильність мовлення.	0,5	
8.	Емоційність виступу (стимулювання до співпереживання).	0,5	
9.	Інформативність виступу (наявність у змісті виступу нової інформації).	0,5	
10.	Виховна спрямованість виступу.	0,5	
11.	Змістова відповідність віковій публіки.	0,5	
12.	Захоплююча кульмінація.	0,5	
13.	Впливовий висновок.	0,5	
	Загальна кількість балів		

3. Виконайте вправи «Майстерність педагогічного мовлення»

Мета: розуміння психолого-педагогічної значущості інтонації вчителя для забезпечення виникнення педагогічних ситуацій

Інтонаційні запитання

1. А чому? (сердито)
А чому? (весело)
А чому? (лагідно)
А чому? (манірно)
А чому? (наказово)

2. А чому? (ніжно)
 А чому? (улесливо)
 А чому? (іронічно)
 А чому? (злякано)
 А чому? (ліниво)

3. Та тому! (сердито)
 Та тому! (весело)
 Та тому! (жалібно)
 Та тому! (насмішливо)
 Та тому! (гордо)

4. Та тому! (улесливо)
 Та тому! (строго)
 Та тому! (весело)
 Та тому! (сердито)
 Та тому! (злякано)

Примітка: реєстрація студентів записують назву інтонації.

**Критерії аналізу ходи, постави та привітання
 Максимальна кількість балів – 4**

№	Назва критерію	К-ть можливих балів	Прізвище, ім'я студента	Прізвище, ім'я студента	Прізвище, ім'я студента
1.	Стрункість ходи та постави.	0,5			
2.	Впевненість у собі.	0,5			
3.	Помірність швидкості.	0,5			
4.	Відсутність зайвих рухів.	0,5			
5.	Наявність доречного контакту очима з аудиторією.	1			
6.	Наявність помірної позитивної емоційності.	0,5			
7.	Доречність, лаконізм, логічність, емоційність вислову	0,5			
	Загальна				

	кількість балів.				
--	------------------	--	--	--	--

Вимоги до ходи та постави

1. Стрункість, плавність.
2. Зібраність.
3. Впевненість.
4. Помірна швидкість.
5. Відсутність зайвих рухів.
6. Контакт очима.
7. Дистанція під час читання та письма.

Спостереження: за одногрупниками, за перехожими на вулиці.

Вправи : “Домоклів меч”; аналіз кадру із кінофільму “Службовий роман”

Е.Рязанова, у якому секретарка навчає свого директора правильно ходити.

Умови та місце вияву: вхід до аудиторії; привітання; сидіння за партою або за столом.

Вимоги до привітання

1. Помірна позитивна емоційність.
2. Впевненість.
3. Лаконізм (точність) вислову.
4. Доречність, логічність вислову.
5. Контакт очима.

Спостереження: за привітаннями телеведучих, студентів, сторонніх людей.

Вправи: вітання перед дзеркалом; привітання-діалог з друзями.

Спосіб вияву: привітання під час заходження до аудиторії.

Семінарське заняття № 3. Сутність, структура та класифікація педагогічних ситуацій

План

1. Сутність поняття «педагогічна ситуація» (додаток Б).
2. Структура педагогічної ситуації як дидактичної одиниці навчання у закладі вищої освіти.
3. Загальні підходи до класифікації педагогічної ситуації.
4. Група педагогічних ситуацій «за процесуальною сутністю».
5. Група педагогічних ситуацій «за процесуальною сутністю».
6. Група педагогічних ситуацій «за середовищем виникнення».
7. Група педагогічних ситуацій «за ступенем складності».
8. Група педагогічних ситуацій «за способом виникнення».
9. Група педагогічних ситуацій «за мотивом виникнення».
10. Група педагогічних ситуацій «за рівнем комунікації».
11. Група педагогічних ситуацій «за характером змісту подій».

Запитання для самоконтролю:

1. Схарактеризуйте поняття «педагогічна ситуація».
2. Розкажіть структуру педагогічної ситуації як дидактичної одиниці навчання у закладі вищої освіти.
3. Опишіть загальні підходи до класифікації педагогічної ситуації як дидактичної одиниці навчання у закладі вищої освіти.
4. Схарактеризуйте групу педагогічних ситуацій «за процесуальною сутністю».
5. Схарактеризуйте групу педагогічних ситуацій «за процесуальною сутністю».
6. Схарактеризуйте групу педагогічних ситуацій «за середовищем виникнення».
7. Схарактеризуйте групу педагогічних ситуацій «за ступенем складності».
8. Схарактеризуйте групу педагогічних ситуацій «за способом виникнення».
9. Схарактеризуйте групу педагогічних ситуацій «за мотивом виникнення».
10. Схарактеризуйте групу педагогічних ситуацій «за рівнем комунікації».
11. Схарактеризуйте групу педагогічних ситуацій «за характером змісту подій».
12. Виконайте (за власним вибором) три завдання у додатках В.1–В. 3.

Література:

1. Березівська Л. Принципи індивідуального підходу до учнів у творчій спадщині В. О. Сухомлинського і О. А. Захаренка. *Історико-педагогічний альманах*. 2010. № 1. С. 20–26.

2. Городецька Н. Г. Психологічні особливості подолання інноваційних бар'єрів у педагогічній діяльності: дис. ... кандидата психол. наук: 19.00.07. Дрогобич, 2009. 225 с.
3. Євтух М. Б., Волощук І. С. Забезпечення якості вищої освіти – важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства. *Педагогіка і психологія*. 2008. № 1. С. 71–78.
4. Зленко Н. М. Наука і освіта у вимірах ХХІ століття. *Освіта в інформаційному суспільстві: філософські, психологічні та педагогічні аспекти*: матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. Суми: Університетська книга, 2010. С. 12–13.
5. Іваницький О. І. Особливості застосування загальнодидактичних принципів у вищій професійній освіті. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. Запоріжжя, 2011. Вип. 17. С. 264–271.
6. Кузь В. Г. Інноваційні технології в освіті / Вища освіта України № 3: додаток 2. Т. 2: Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології: тематичний випуск. 2008. С. 93–100.
7. Метаева В. А. Рефлексія як метакомпетентність. *Педагогіка*. 2006. № 3. С. 57–61.
8. Мільто Л. О. Методика розв'язання педагогічних задач: навч. посібник. 2-ге вид., перероб і доп. Харків: Ранок-НТ, 2004. 152 с.
9. Осадченко І. Основи педагогічної майстерності: навчально-методичний посібник. Умань: ПП Жовтий, 2009. 132 с.

Методичні поради до виконання завдань семінарського заняття 3
©Схема аналізу педагогічної діяльності з точки зору умінь правильно розв'язувати педагогічні ситуації

I. Коротка характеристика особистості вчителя:

Стаж роботи: _____

Спеціальність: _____

Кваліфікація: _____

II. Основні положення досвіду:

Педагогічне кредо: _____

Методична тема, над якою працює: _____

№	Якості особистості вчителя	К-ть балів (0–5)	Примітки
1	Гуманізм		
2	Теоретична компетентність		
3	Методична компетентність		
4	Уміння створити психологічний комфорт		
5	Педагогічний оптимізм		
6	Впевненість у собі		

7	Емоційна стабільність		
8	Цілеспрямованість, рішучість		
9	Швидкість реакції		
10	Контакт очей		
11	Уміння керувати тілом		
12	Рівень мовлення		
13	Рівень спілкування		
14	Педагогічна інтуїція		
15	Культура зовнішнього вигляду		
	Загальна кількість балів		

Влучні вислови вчителя (цитати): _____

Короткий зміст педагогічних ситуацій, які найчастіше виникали на уроках:

Загальна к-ть педагогічних ситуацій, що виникла на одному уроці: _____

К-ть правильних виходів із педагогічних ситуацій за один урок: _____

К-ть неправильних виходів із педагогічних ситуацій за один урок: _____

Способи найчастішого виходу із педагогічних ситуацій: _____

Власні висновки щодо аналізованої педагогічної діяльності: _____

©Схема розв'язання педагогічної ситуації № 1

Короткий зміст педагогічної ситуації	Вид педагогічної ситуації за характером змісту подій (<i>потрібне підкреслити</i>)	Мотив виникнення педагогічної ситуації	Обраний спосіб виходу із педагогічної ситуації (<i>потрібне підкреслити</i>)	Детальний опис обраного способу виходу із педагогічної ситуації	Стратегічна ситуаційна задача, тобто заходи, яких необхідно вжити для того, щоб подібна ситуація більше не виникала.
	Навчальна		Міміка, жести,		

	(дидактична) Комунікати-вна. Медична. Побутово-технічна. Курйозна. Соціальна. Правова. Дисциплінарна. Мішана.		рухи. Погляд. Тиша. Словесне звертання. Пряме ігнорування. Приховане ігнорування. Переключення уваги. Усунення проблеми. Гумор. Хитрість. Гуманізм. Попередження. Покарання.		
--	---	--	--	--	--

Факультет: _____. Курс ____ Група: ____.
Прізвище, ім'я студента, який виконав роботу: _____.

©Схема розв'язання педагогічної ситуації № 2

Короткий зміст педагогічної ситуації	Вид педагогічної ситуації за характером змісту подій	Мотив виникнення педагогічної ситуації	Детальний опис обраного способу виходу із педагогічної ситуації	Стратегічна ситуаційна задача, тобто заходи, яких необхідно вжити для того, щоб подібна ситуація більше не виникала.

Факультет: _____. Курс ____ Група: ____.
Прізвище, ім'я студента, який виконав роботу: _____.

4. ©Схема розв'язання педагогічної ситуації № 3

№ етапу	Назва етапу виходу із ситуації	Сутність етапу виходу із ситуації
I. Педагогічна ситуація	Зміст педагогічної ситуації	
II. Педагогічна ситуація	Спосіб виникнення педагогічної ситуації	
III. Педагогічна ситуація	Місце виникнення педагогічної ситуації	
IV. Ситуаційна проблема 1	Миттєвий аналіз педагогічної ситуації	
V. Ситуаційна задача 1	Визначення мети виходу із педагогічної ситуації – стратегічної лінії даного відрізка діяльності вчителя, тобто задача тільки цієї ситуації – вузьковирішувана задача	
VI. Ситуаційна задача 2	Формулювання установок ситуативної діяльності усіх учасників педагогічної ситуації	
VII. Ситуаційна задача 3	Вибір варіантів виходу із ситуації:	
VIII. Ситуаційна задача 4	Вияв внутрішньої техніки вчителя у процесі виходу із педагогічної ситуації	
IX. Ситуаційна задача 5	Вияв зовнішньої техніки вчителя у процесі виходу із педагогічної ситуації	
X. Результат	Результат виходу із педагогічної ситуації.	
XI. Стратегічна ситуаційна задача	Заходи, яких необхідно вжити для того, щоб подібна ситуація більше не виникала.	

Семінарське заняття № 4. **Сутність, мета та зміст виховання**

План

1. Основні характеристики процесу виховання та його рушійні сили.
2. Структура та основні етапи процесу виховання.
3. Завдання виховання в сучасній школі.
4. Зміст виховання в сучасній школі.

Питання для контролю та самоконтролю

1. Які основні характеристики процесу виховання та його рушійні сили?
2. Опишіть структуру та основні етапи процесу виховання.
3. Які завдання виховання в сучасній школі?
4. Схарактеризуйте зміст виховання в сучасній школі.

Тематика рефератів:

1. Виховання як суспільне явище.
2. Врахування національних звичаїв і традицій в формуванні громадянина України.
3. Завдання національного виховання в школі.

Література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2009. 615 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 615 с.
3. Зайченко І. В. Педагогіка: підручник Київ: Ліра-К, 2016. 607 с.
4. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-е вид. Київ, «Освіта України», «КНТ», 2006. 528 с.
5. Кузьминський, А.І. Педагогіка [текст] : підручник / А. І. Кузьминський, В. Л. Омеляненко. Київ: Знання, 2007. 447 с.
6. Галузяк В.М. Педагогіка : навчальний посібник. Вінниця : Державна картографічна фабрика, 2007. 400 с.
7. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 560 с.

Семінарське заняття № 5.
Фізичний, трудовий, інтелектуальний, духовно-моральний та інші
напрями розвитку школяра

План

1. Поняття фізичного розвитку Суть і зміст фізичного виховання.
2. Основні засоби, шляхи та методи фізичного виховання учнів
3. Фізичне виховання школярів у процесі навчальних занять
4. Позакласна і позашкільна робота по фізичному вихованню учнів
5. Сутність та основні завдання розумового виховання школярів
6. Основні шляхи та засоби здійснення розумового виховання школярів
7. Основні шляхи і засоби формування світоглядних позицій учнів
8. Поняття про соціалізацію та соціальний розвиток особистості.
9. Основні фактори впливу на соціалізацію особистості.

Питання для контролю та самоконтролю

1. Що таке система учнівського самоврядування?
 2. Охарактеризуйте дитячі громадські організації.
 3. Поняття про духовність та систему ціннісних орієнтацій
 4. Опишіть шляхи та засоби інтернаціоналізації загальнолюдських та культурно-національних цінностей
 5. Зміст, завдання і основні напрямки морального виховання
 6. Назвіть форми та методи морального виховання школярів
 7. Суть, зміст та завдання естетичного виховання учнів
 8. Які шляхи та засоби естетичного виховання учнів ви знаєте?.
- Система естетичного виховання школярів
9. Трудове виховання. Завдання та система трудового виховання школярів
 10. Що таке професійна орієнтація школярів?
 11. Охарактеризуйте зміст та завдання економічного виховання учнів.

Поясніть такі думки та твердження:

1. Багато зарубіжних психологів вважають, що в дитині, як у насінні, закладеш від народження всі якості майбутньої людини. Суспільство – це той більш чи менш родючий ґрунт, у якому насіння проростає і стає рослиною. Син злочинця однаково виросте злочинцем. Чи погоджуєтесь ви з такою думкою?

2. «Дитина – той родючий ґрунт, у який суспільство висіває насіння людських якостей. Усе, що є в нас насправді людське, не визріває, а засвоюється» (О.М. Леонтьев).

3. Біологічні і соціальні фактори в розвитку дитини мають зовсім різні зміст і значення. Перші становлять тільки умову, задатки, передумови психічного розвитку, тоді як інші є його справжньою причиною.

4. Природа дала дитині тільки матеріальну організацію її тіла і людський мозок. Але мозок новонародженого – це ще чиста сторінка, і змістовно заповнити її

покликане навчання і виховання.

5.«Дитина не розвивається і виховується, а розвивається, виховуючись і навчаючись» (С. Л Рубінштейн).

6.Чи погоджуєтесь, ви з твердженням Гельвеція «Виховання може все»? Обґрунтуйте свою думку.

7.«Ні, не білою дошкою є душа дитини, а деревом у зерні, дитиною у можливості дитина – молодий, блідо-зелений паросток, який ледве визирнув із свого зерна, а вихователь – це садівник, який доглядає й вирощує цей паросток» (В.Г.Белінський).

8. «Усе потрібне для дитини, що може виконати вона сама і виконання чого відповідає її вмінню, треба дозволяти робити їй самій». (П.Ф.Лєсафт).

9.«Ніяких природжених злочинців, ніяких природжених важких характерів немає; у мене особисто, в моєму досвіді, це твердження досягло виразу стопроцентної переконливості» (А.С.Макаренко).

Тематика рефератів:

5. Ігрова діяльність та її роль у розвитку школяра.
6. Трудова діяльність школярів та її роль у цілісному розвитку школяра.
7. Взаємозв'язок розвитку і виховання в процесі становлення школяра.
4. Роль та значення педагогічного спілкування в формуванні і розвитку школяра.

Література:

1. Беспалько В.П. Психологические парадоксы образования // Педагогика.– 2001.– № 5.– С. 13-20.
2. Гриньова М., Коберник О., Малаканова Л., Сорокіна Г. Основи сучасного виховання Текст : навчальний посібник /Гриньова М., Коберник О., Малаканова Л., Сорокіна Г.; ПНПУ імені В. Короленка. – Полтава : ПП «Астроя», 2015. – 345 с.
3. Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 роки : проект // Педагогічна майстерня. – 2014. – 3 2. – С. 4-11.
4. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка : підручник / А.І. Кузьмінський. К. : Знання-Прес, 2003. — 418 с.
5. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Наказ Міністерства освіти і науки, №1243 від 31.10.2011.
6. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – 3-тє вид., перероб і доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 232 с.
7. Ягупов В.В. Педагогіка : навч. посібник / В.В. Ягупов. – К.: Либідь, 2003. – 560с.

Методичні поради до виконання завдань семінарського заняття 5 Емоційність як елемент педагогічної техніки

Що таке “позитивні емоційні стани”:

- збереження працездатності за будь-яких стресових ситуацій;

- володіння ситуацією, тобто психологічна стійкість у професійній діяльності або тамування негативних емоційних станів у собі та в оточуючих.

Які є засоби вияву емоційних станів:

- міміка;
- пантоміміка;
- жести;
- мовлення (тон, висота, темп).

Які є засоби досягнення емоційної стабільності:

- музика;
- відверте спілкування;
- гумор;
- спілкування з природою;
- працетерапія;
- живопис;
- танець;
- читання книжок (бібліотерапія);
- дивотерапія.

Для чого вчителю потрібно уміти володіти емоційними станами?

Для

- забезпечення успіху діяльності;
- збереження свого здоров'я;
- активізації діяльності учнів;
- впевненості;
- створення психологічного комфорту і позитивного спілкування з

учнями.

Позитивні емоційні стани:

- радість;
- співчуття;
- здивування;
- спокій;
- натхненність;
- задоволення;
- азарт тощо.

Негативні емоційні стани: роздратованість; відчай; паніка; страх; стрес; тривога; хвилювання; обурення; агресивність тощо.

Вправи для розвитку візуалізації

((уява + мовлення) + пам'ять)

Примітка: інформація із публікацій, зокрема – журналів «Початкова школа» (№ 6, 2002), «Бібліотека вчителя початкової школи» (№ 23–24, 2001)

1. **“Чотириногий друг”.** Уявіть знайому собаку. Дайте тварині команду. Як тварина реагує? Розкажіть.

2. **“Квітка”.** Ви йдете до школи стежкою. Уявіть першу квітку, яку побачили. Запишіть цифру “один”. Запам'ятайте колір і назву квітки і т.д.

Дивлячись на ряд цифр, відтворіть послідовно назву і колір квітки.

3. **“Жучок”**. У кімнату залетів жучок сонечко. Розкажіть: куди він сідав.

4. **“Підручник”**. Уявіть добре знайомий вам підручник (книжку). Запам’ятайте його в уяві і розкажіть, що ви бачите на кожній сторінці.

5. **“Вірш”**. Пригадайте улюблений вірш. Розкажіть його:

а) тільки голосними;

б) останніми словами кожного рядка;

в) на ходу вводячи своє слово, не змінюючи ритму і змісту вірша;

г) називаючи лише ключове слово кожного рядка;

г) називаючи замість кожного рядка слово-образ.

6. **“Безлад”**. Уявіть безлад у своїй кімнаті. З чого ви почнете прибирання?

7. **“Заблуда”**. Ви опинилися самі у центрі міста Умані. Розкажіть, як будете добиратись додому, що будете діяти?

8. **“Запис”**. Пригадайте, що ви писали учора на занятті. Опишіть детально.

9. **“Екскурсовод”**. До нас в університет приїхали туристи. Ви їх екскурсовод. Опишіть екскурсію.

10. **“Перетворення”**. Уявіть, що ви – гусінь і поступово стаєте метеликом. Розкажіть про це.

11. **“Перетворення”**. Уявіть, що ви із собаки дивом перетворюєтеся на слона. Розкажіть.

12. **“Перетворення”**. Уявіть, що ви – вишня і вас консервують. Розкажіть, як ви стали Солодкою вишнею.

13. **“Дзеркало”**.

Уявіть, що ви дзеркало і хтось чепуриться перед вами. Відтворіть рухи разом зі словами-описами рухів.

14. **“Наглядач”**. Уявіть, що ви наглядач у музеї. Спостерігайте за рухами відвідувачів і розкажіть про них.

15. **“Перетворення”**. Уявіть, що ви – багатогранна природа і просинається зранку. Розкажіть.

16. **“Перетворення”**. Скажіть, хто з однокласників, на вашу думку, має таку ж відповідь, як і ви; обґрунтуйте свої здогадки. Перевірте.

17. **“Партнерство”**. Дайте прочитати своє завдання сусіду за партою. Визначить хід відповіді чи розв’язку. Можливо ваш сусід дасть кращу за вас відповідь.

18. **“Думка”**. Продовжіть питання: “Що буде, якщо ...?” Спробуйте дати відповідь.

19. **“Досвід”**. Поділіться із групою своїм винаходом, дослідженням, цікавою інформацією. Тепер нехай вашу новину розкаже той, хто слухав.

20. **“Вчитель”**. Спробуйте викликати когось до дошки, обґрунтуйте свій вибір.

21. **“Асоціації”**. Дати учням (ілюстрацію, підписану словом іншого значення), спробувати пояснити, як ці предмети пов’язані між собою.

Наприклад, ілюстрація трактора, а підпис – трава. У шестирічок можна дати учням прочитати (за Ш. Амонашвілі більшість буде читати “трактор”). Можна і з не однаковими першими складами, наприклад, “собака – дерево” і, навпаки, довести учням, що це “собака”.

22. “Іноземець”. Уявіть, що ви зустрілися із іноземцем. Поспілкуйтеся з ним.

23. “Місце”. Уявіть, що ви опинилися:

- а) у дрімучому лісі;
- б) на безлюдному острові;
- в) у пустелі;
- г) в іншій країні;
- д) на крайній півночі. Опишіть ваші дії.

24. “Новенька”. Уявіть, що до вас у клас прийшла вчитися нова дівчинка. Поспілкуйтеся з нею.

25. “Ім’я”. Розкажіть, у кого з видатних людей таке ж ім’я, як і у вас.

26. “Люстерко”. Уявіть, що ви дивитися у люстерко. Розкажіть, що вам у собі подобається, а що ні. Підбадьорте себе лагідними словами.

27. “Погляд”. Уявіть і розкажіть, що можна побачити:

- а) у калюжі;
- б) у росинці;
- в) на листочку;
- г) в небі;
- д) у ставку.

28. “Ліліпутія”. Ви опинилися серед Ліліпутів. Розкажіть.

29. “Гігантія”. Ви опинилися серед Гігантів. Розкажіть.

30. “Нагорода”. Учні передають квітку іншому і говорять: “Я дарую цю квітку Маші, бо вона гарно розказала вірша” і т.д.

31. “Пантоміма”. “Німе кіно”. Один учень озвучує, а інший показує, і навпаки.

32. “Ланцюжок”. Один називає якесь слово, а інший друге слово і пояснює, яким чином ці слова пов’язані.

33. “Чомучка-хитрун”.

- Чого не вивчив урок?
- Забув записати домашнє завдання.
- Чому забув записати?
- Ручки не було...

Продовжіть свої варіанти.

34. “Добро і зло”. Будь-яку ситуацію, подію комплектують дві команди класу з протилежних точок зору.

35. “Вгадай”. Один учень описує предмет, а решта – відгадує його назву.

36. “Вибачення”. Вибачся перед своєю улюбленою іграшкою.

37. “Використання”. Вчитель демонструє будь-який предмет, а учні розповідають, як ним можна скористатися.

38. “З мікро – в макро”.

- “Я крапля у морі”.

- “Я мурашка в мурашнику”.
- “Я учень у школі”.
- “Я людина на Землі”.
- “Я карасик у ставку”.

39. **“Віртуальна реальність”**. Уявіть, що ви відкрили зошити. Прочитайте, що там написано (один учень розпочинає, а інші продовжують).

40. **“Поздоровлення”**. Складіть усну вітальну листівку якомусь герою (один починає вітати, а інший продовжує і т.д.).

41. **“Живий колір”**. Вчитель показує кольорову картку одному учню, який за допомогою жестів, міміки показує колір, і учні його називають.

42. **“Друкарська машинка”**. Діти ділять між собою букви алфавіту. Вчитель ставить питання:

- Яке волосся у Колі?

Учні встають по черзі:

- К–а–ш–т–а–н–о–в–е!

43. **“Країна навпаки”**. Вчитель показує сюжетний малюнок, а учні описують події і предмети навпаки.

44. **“Три слова”**. Вчитель називає три слова, дії, зовсім не пов’язані між собою. Треба скласти речення так, щоб вони стали між собою пов’язаними.

45. **“Визначення”**. Вчитель каже: “Старість – це сум”, а учні продовжують малою кількістю слів:

Дитинство –

Життя –

Школа –

Село –

Машина –

Ведмідь –

46. **“Ситуація”**. Вчитель розповідає про кульмінацію ситуації, а учні розповідають про причини виникнення, можливі наслідки і вихід із ситуації.

Наприклад, діти впали у яму.

47. **“Відмова”**. Вчитель щось просить, а учень у тактовній формі відмовляє.

48. **“Так. Ні.”** Питання від учителя або учнів, які передбачають швидку відповідь: “Так, ні”.

49. **“Малюнок-розповідь”**. Намалюй те, що хочеш сказати.

50. **“Незакінчена думка”**. Вчитель дає ілюстрацію, під якою записує незакінчене речення. Учень закінчує речення і передає учню, який продовжує друге речення і т.д.

51. **“Суперідея дня”**. Кожен висловлює свою думку з певного приводу.

52. **“Чернетка”**.

1. Записати кілька думок з даної теми.
2. Перевірити.
3. Спробувати щось помітити.
4. Виправити.

53. **“Сенкант”** (п’ятирядковий вірш – стисле висловлювання).

Схема:

1. Тема (ім'я).	1. Читання.
2. Опис (прикметник).	2. Мінливе, активне.
3. Дія (дієслово).	3. Залучає, спілкується, навчає.
4. Ставлення (вислів).	4. Промінь світла в темряві.
5. Синонім (перифразування)	5. Просвіта.

54. “Письмові асоціації”.

1. Запишіть слово.
2. Поряд напишіть вислови, які спали на вашу думку стосовно даного слова.

3. Перечитайте усе і встановіть між реченнями можливі зв'язки.

55. “Глобальність”. Глобальне значення теми.

56. “Питання автору твору”.

57. “Літні шукачі” (схема аналізу твору).

1. Цитатник.
2. Дослідник.
3. Образник (засоби).
4. Сюжетник.
5. Ідейник.
6. Персонажник.
7. Питальник.
8. Інформаційно-пізнавальник.
9. Глобаліст.
10. Словникар.
11. Ілюстратор.
12. Продовжувач.
13. Спостерігач (власна думка).

58. “Оцінка”.

Уявіть, що ви учень-флегматик і отримали двійку. Ваша реакція:

- учень-меланхолік
- учень-холерик.

Вправи для розвитку емоційного контролю

1. **“Чужі емоції”.** Характеристика емоційного стану іншої людини на основі :

- фотокарток;
- ілюстрацій чи картин;
- кадрів із фільму;
- уривків із творів;
- цитат тощо.

2. **“Хто це?”.** Написати характеристику емоційного стану добре відомої усім особи (одногрупника, студента іншої групи і т.д.), що виник за певних обставин.

3. За допомогою міміки, пантоміміки та жестів продемонструвати:

- привітання;

- повідомлення новини;
- передавання предмета;
- покарання;
- заохочення;
- задумане слово;
- переказ фрагмента відомої казки;
- переказ скоромовки;
- переказ загадки;
- фрагмент із твору, текст якого у кожного студента на парті;
- зміст відомої пісні;
- поведінку відомої людини;
- відому телепередачу;
- прохання прийняти до гурту колективу;
- свої почуття на даний момент;
- реакцію на запізнення учня, на невиконання учнем домашнього завдання; порушення учнем поведінки; шум у класі.

Семінарське заняття № 6. Родинне виховання особистості школяра. Співпраця сім'ї і школи

План

1. Сутність родинного виховання. Виховання в сім'ї – першооснова розвитку дитини.
2. Сучасні проблеми родинного виховання.
3. Співпраця школи з сім'єю. Форми і методи взаємодії школи і сім'ї. Батьківські комітети. Формування педагогічної культури батьків.
4. Участь громадськості у виховання дітей. Види громадських організацій.

Запитання для контролю та самоконтролю:

1. Назвіть сучасні проблеми родинного виховання.
2. Чи потрібно залучати батьківську громаду у навчально-виховний процес?
3. Назвіть цікаві форми співпраці з батьками.
4. Пригадайте із власного досвіду, які форми співпраці з батьками проводили у Вашій школі.
5. В чому полягає педагогічна культура батьків?

Література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2009. 615 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 615 с.
3. Зайченко І. В. Педагогіка: підручник Київ: Ліра-К, 2016. 607 с.
4. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-е вид. Київ, «Освіта України», «КНТ», 2006. 528 с.
5. Кузьминський, А.І. Педагогіка [текст] : підручник / А. І. Кузьминський, В. Л. Омеляненко. Київ: Знання, 2007. 447 с.
6. Галузьяк В.М. Педагогіка : навчальний посібник. Вінниця : Державна картографічна фабрика, 2007. 400 с.
7. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 560 с.

Методичні поради до виконання завдань семінарського заняття 6 Методичні рекомендації щодо обговорення педагогічних ситуацій з батьками (за Н. Волковою [1])

1. Основна мета застосування педагогічних ситуацій при формуванні педагогічної культури батьків – активізація уваги, сприймання матеріалу, стимуляція до обміну досвідом з певних проблем, адже цей метод дає змогу батькам стати співучасниками конкретних подій, переносить їх у певну життєву ситуацію.

2. Плануючи обговорення педагогічних ситуацій, учитель повинен певним чином підготуватись до нього.

3. Вибираючи педагогічну ситуацію, треба звернути увагу на її складність і наявність неоднозначного розв'язку, аналіз якої становить певну суб'єктивну трудність.

4. Ситуації добираються за тематичним принципом і повинні бути пов'язані з проблемою заняття.

5. Не варто зачитувати батькам під час лекції для підкріплення того чи іншого вихідного положення певні педагогічні ситуації.

6. Не можна вчителю самому робити аналіз педагогічної ситуації, не залучаючи до цього батьків, не з'ясовуючи їхню точку зору.

7. До кожної ситуації бажано розробити запитання, які допоможуть залучити батьків до обговорення, висловлення їхніх думок, міркувань. Наприклад, при розгляді проблеми «Типові помилки в сімейному вихованні» батькам для обговорення можна запропонувати таку ситуацію: «У вашого сина з'явився товариш, з вашої точки зору не дуже добрий хлопчина: якась дивна зачіска, недоладно одягнений...».

8. Після ознайомлення батьків з текстом ситуації можна запропонувати запитання: «Яку позицію зайняли б Ви?».

9. З метою активізації батьків, залучення їх до колективного обговорення, полегшення вступу до дискусії можна також запропонувати кілька варіантів відповідей на запитання:

– «Я б категорично заборонив сину дружити з цим хлопцем. Такі діти нічому хорошому навчити не можуть. І свою думку з цього приводу висловив би негайно».

– «Що це за незнайомий хлопчик? Адже в тебе є товариш, з яким ти давно дружиш. Ти б краще з ним не водився. В усякому разі не приводь його до нас додому».

– «Я не хочу тобі диктувати свої погляди на вибір друзів, але, по-моєму, треба відповідальніше ставитись до того, кого ти приводиш у дім».

– «Що батьки зараз можуть сказати своїм дітям? Я вважаю за краще не втручатись у такі справи, все одно це ні до чого не приведе».

10. Після вибору батьками своєї позиції можна розглянути можливі наслідки дій у кожному конкретному варіанті.

11. Учитель повинен займати певну нейтральну позицію, а не «давяти» на батьків своїм авторитетом, проте вміло скеровувати процес обговорення, залучати до нього якомога більше батьків.

12. Свої міркування вчитель може висловити після обговорення, підводячи підсумки, аналізуючи виступи батьків.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Педагогіка : посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. П. Волкова. – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 576 с.

Семінарське заняття № 7.

Форми виховання. Позакласна та позашкільна виховна робота

План

1. Форми та засоби організації виховного процесу
2. Поняття про позакласну і позашкільну навчально-виховну роботу
3. Принципи організації позакласної роботи. Форми організації позакласної роботи
4. Позашкільні навчально-виховні заклади, їх види. Зміст роботи позашкільних установ (самостійне опрацювання)

Питання для контролю та самоконтролю:

1. Опишіть форми організації виховного процесу
2. Розкрийте сутність поняття про позакласну і позашкільну навчально-виховну роботу
3. Розкажіть принципи організації позакласної роботи. Форми організації позакласної роботи
4. Схарактеризуйте позашкільні навчально-виховні заклади, їх види, зміст роботи позашкільних установ (самостійне опрацювання).

Література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2009. 615 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 615 с.
3. Зайченко І. В. Педагогіка: підручник Київ: Ліра-К, 2016. 607 с.
4. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-е вид. Київ, «Освіта України», «КНТ», 2006. 528 с.
5. Кузьминський, А.І. Педагогіка [текст] : підручник / А. І. Кузьминський, В. Л. Омеляненко. Київ: Знання, 2007. 447 с.
6. Галузяк В.М. Педагогіка : навчальний посібник. Вінниця : Державна картографічна фабрика, 2007. 400 с.
7. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 560 с.

Методичні поради до виконання завдань семінарського заняття 7

©Методика проведення виховної години із застосуванням технології ситуаційного навчання

**Методичний тренінг у формі рольової гри
(студенти – школярі, викладач – учитель/студент - учитель)**

Ключове запитання: «Як перетворити звичну виховну годину на цікаве заняття?»

Класоводу завжди хочеться, щоб його виховна година, в основу якої закладено обговорення ключових якостей добродійної поведінки людини, не перетворювалася на нудне читання моральних проповідей. Утримати дитячу увагу у процесі її проведення дуже важко: навіть учні початкових класів розуміють, що на виховних годинах не ставлять оцінок, і вбачають головне завдання – дочекатися дзвінка. Перетворити звичну виховну годину на цікаве, захоплююче проведення часу допоможе технологія ситуаційного навчання.

Насамперед, потрібно наголосити на умовах, дотримання яких гарантуватиме ефективність проведення виховних годин ситуаційного характеру:

- створення психологічного комфорту шляхом відвертого, невимушеного спілкування;
- чітке планування роботи;
- часова тривалість не повинна прирівнюватися до звичайного уроку; головний принцип – «Краще менше, та краще»;
- продумування цікавих, неординарних способів об'єднання у пари та групи;
- чіткий інструктаж та обов'язкова перевірка його зрозумілості на кожному етапі заняття;
- наявність годинника, циферблат якого могли б бачити молодші школярі для чіткого дотримання часових параметрів, що можуть змінюватися у залежності від вікової категорії учнів та інших причин;
- заохочення до роботи власним прикладом, участю у обговоренні; прийняття та дотримання правил;
- застосування методів інтерактивного навчання;
- рефлексивні моменти кожного етапу;
- наявність мовленнєвих опор;
- наявність відповідного обладнання.

Виховна година інтерактивного характеру для молодших школярів матиме таку структуру:

I. Мотивація. Технологія загальногрупового обговорення „Мікрофон” та прийом „Незакінчені речення”.

На цьому етапі, створюючи проблемну ситуацію та завдяки прийому „Незакінчене речення”, ми з'ясуємо рівень обізнаності молодших школярів щодо даної теми заняття.

II. Оголошення теми та очікуваних результатів. Комуникативна вправа „Очікування”.

III. Надання необхідної інформації.

На цьому етапі вчитель надає учням необхідну початкову інформацію щодо теми заняття (словникова робота; хвилинка ерудиції).

IV. Виховна розповідь (оповідання, нарис тощо).

Ключовий момент заняття. Від доцільності обраного матеріалу залежить подальший хід роботи. Обов'язкова вимога до словесного матеріалу, який заздалегідь готує вчитель – невеликий обсяг з дотриманням принципу доступності.

V. Інтерактивні вправи за змістом виховної розповіді.

VI. Рефлексія. Технологія „Мікрофон” та прийом „Незакінчені речення”.

На прикладі нижче поданої виховної години можна розробити будь-яку іншу, адаптуючи тематичне співвідношення. Проводити її можна для учнів як 1-го, так і 4-го класу.

Тема: „Вихованість”

Очікувані результати.

Після цього заняття учні зможуть:

- визначати, у яких випадках людину можна назвати вихованою;
- аналізувати життєві ситуації та робити із них висновки;
- дотримуватися певних правил добродійної поведінки.

Обладнання: імпровізований мікрофон; кафедра (трибуна, зовнішня коробка телевізора без екрану); аркуші паперу для індивідуальної та колективної роботи; бейджики із написами „промовник” („оратор”, „речник”, „доповідач”), „секретар”, „спікер” („головуючий”, „керівник”), „посередник”, „журналіст”, „критик”, „адвокат”, „депутат”, „науковець”, „філософ”, „експерт”; таблички із іменами учнів та назвами їхніх посад; мовленнєві опори, написані на окремих великих аркушах, щоб можна було прикріпити біля дошки, або ж на картках, окремо у кожного учня: „Я думаю...”, „На мій погляд...”, „Я вважаю...”, „На мою думку...”, „Я гадаю...”, „Я зрозумів, що...”, „Я прийшов до висновку про те, що...”, „Ми обговорили і записали так...”, „Ми вирішили записати так...”; плакати із написами „Так”, „Ні”, „Не знаю”, які прикріплені у різних кутках класу; картка із переліком ролей для виконання у малих групах (для кожної групи окремо).

Примітка: перелік обладнання подається у сумарній кількості. Вчитель добирає обладнання відповідно до запланованого ходу заняття.

Хід заняття

I. Мотивація.

1. Вступне слово вчителя:

– Сьогодні, йдучи на роботу, почула, як свого сина мама випроводжала до школи такими словами „Будь вихованим!”

2. Прийом „Незакінчені речення”:

– За 20 сек. продовжте, будь ласка, речення, що написане на дошці: „Вихованою можна назвати людину, яка...”

Варіанти учнівських відповідей: „... завжди вітається”, „... не обдурює інших”, „... ділиться усім”, „... не б'ється” і т. п.

«Методичний стоп».

«Ситуаційне завдання» («СЗ-обґрунтування»): «У класі навчається 35 учнів. Чи доречно, застосовуючи прийом «Незакінчене речення», залучати до обговорення усіх учнів класу?»

II. Оголошення теми та очікуваних результатів виховної години (написано на дошці):

– Отож, сьогодні ми поговоримо про: „Вихованість”.

Вчитель оголошує свої очікувані результати, написані на дошці: «Я переконана у тому, що ... (я вірю у те, що ...; я сподіваюся на те, що ...) після цього заняття ви зможете:

- визначати, у яких випадках людину можна назвати вихованою;
- аналізувати життєві ситуації та робити із них висновки;
- дотримуватися певних правил добродійної поведінки».

– Подумайте півхвилини і продовжте речення, записане на дошці: „Від сьогоднішнього заняття я очікую...”

Варіанти учнівських відповідей: „...з’ясувати, у яких випадках людину можна назвати вихованою; ... чи можна вважати людину вихованою чи (не вихованою) лише за один окремих вчинок”.

Примітка: свої очікувані результати учні можуть написати на дошці, на спеціально підготовленому плакаті, на чернетках чи аркушах паперу, що у кожного на парті; сказати усно.

«Методичний стоп».

«Ситуаційне завдання» («СЗ-обґрунтування»): «Учителька, оголошуючи свої очікувані результати, витрачає на це дорогоцінний час. Чи потрібно для молодших школярів такі зразки?»

III. Надання необхідної інформації.

Словникова робота. Тлумачення слова „вихований”, користуючись словниками.

Примітка: якщо у наявності доступна кількість тлумачних словників, то учні самостійно з’ясовують значення слова, якщо ні, то вчитель записує тлумачення слова на дошці.

IV. Читання та первинний аналіз змісту виховної ситуації

1. Читання розповіді. Завдання:

– Прослухайте історію про хлопчика Юрчика та скажіть: чи можна назвати його у цій ситуації вихованим?

Апельсин

Вулицею йшла бабуся. Апельсини в сумці несла. Ішла – несла. Ішла – несла. І раптом... спіткнулася і апельсини розсипалися...

Добре, що саме восьмирічний хлопчик Юрчик нагодився: підтримав бабусю, допоміг зібрати з апельсини. Звісно ж, гостинець за це одержав – жовтогарячий духмяний фрукт. Аж слинка в Юрчика потекла. Тільки зайшов за ріг, а тут товариш його Кеша біжить.

– Ого, – отакенський великий апельсин! Може, почастуєш?

– Почастую, – охоче відповів Юрчик, – але не тебе, а свою сестричку.

– Молодець, Юро! – похвалив його Кеша і побіг собі далі.

З’їв Юрчик апельсин...

Додому прийшов – похвалився, як бабусю підтримав, як апельсин за те одержав.

– А де ж той апельсин? – запитала шестирічна сестричка Юлечка.

– Апельсин? З другом Кешею поділився. Йому половина і мені половина. Як у пісні співається. – відповів Юрчик.

– Молодець, Юро! – похвалила його сестричка і від радості навіть у долоньки заплескала.

„Ще б пак не молодець, – подумав про себе Юрчик, – як ловко викрутився!”

Та весело йому не стало. Швидше нудувато: і апельсин був завеликий, і ще щось „гризло”...

За Валерієм Левановським

2. Репродуктивні запитання для первинного обговорення змісту розповіді (вибрати із переліку):

– Чи зрозуміла вам пригода, про яку я розповіла? Що трапилося із бабусею? Як допоміг їй Юрчик? Про що Кеша попросив Юрчика? Що відповів Юрчик другові? Про що хлопчик розповів сестричці Юлечці? Що найбільше зацікавило Юлечку? Що Юрчик відповів сестричці? Що відчув Юра після розмови із сестричкою?

Примітка: знаючи загальний рівень знань, умінь та навичок учнів свого класу, вчитель може не ставити за змістом розповіді запитань репродуктивного характеру.

«Методичний стоп».

«Ситуаційне завдання» («СЗ-обґрунтування»): «Учителька сусіднього класу пригодувала виховну ситуацію, обсягом двох друкованих сторінок. Настільки доречним є такий обсяг виховної ситуації?»

V. Інтерактивні вправи за змістом виховної ситуації.

I частина.

Примітка: далі подаються різні варіанти ходу першої частини. На практиці потрібно обрати будь-який лише один із варіантів.

Варіант I. „Один – два – чотири – усі разом” (технологія кооперативного навчання).

1. Завдання учням:

– За 2 хв. продумайте та індивідуально, не заглядаючи на аркуші паперу до сусіда, письмово дайте відповідь на запитання, написане на дошці: „Хлопчик Юрчик у цій ситуації не вихований, адже ...” та „Хлопчик Юрчик у цій ситуації вихований, бо ...”. Допикуєте лише один приклад до кожного речення.

Примітка: у першому класі учні продовжують одне із речень і не записують його.

2. Об'єднання учнів у пари. Завдання:

– За 2 хв. обговоріть один з одним свої варіанти відповіді. Ви обов'язково маєте дійти згоди у процесі обговорення і залишити по одному (спільному на двох) продовженню кожного речення.

3. Об'єднання учнів у четвірки. Завдання:

– Обговоріть (за 2 хв.) свої продовження речень. Ви знову обов'язково маєте дійти згоди у процесі обговорення і залишити по одному (спільному на чотирьох) варіанту відповіді.

4. Залежно від кількості учнів у класі можна об'єднати четвірки у більші групи або ж одразу перейти до колективного обговорення. Завдання для колективного обговорення:

– Кожна четвірка (більша група) обирає „речника” („промовника”, „оратора”), який повідомить спільну думку групи, та ”секретаря”, який запише обране продовження речення на дошці. Усно аргументуйте свої записи.

Варіанти учнівських відповідей: „Хлопчик Юрчик у цій ситуації не вихований, адже набрехав другові... не поділився із сестричкою...” та „Хлопчик Юрчик у цій ситуації вихований, бо допоміг бабусі... йому стало совісно...”.

5. Рефлексія. Запитання:

- Що вам найбільше сподобалося у цій вправі? Чому?
- Хто не погоджується із записами, зробленими на дошці?

«Методичний стоп».

«Ситуаційне завдання» («СЗ-передбачення»): «Учителька не оголошувала необхідний час для виконання завдання на кожному етапі. Як це могло вплинути на виконання молодшими школярами завдання?»

Варіант II. Карусель (варіант кооперативного навчання).

Примітка: виконується лише у тих класах, де можна меблі поставити колом, або ж учні можуть вільно рухатися по периметру традиційно поставлених парт.

1. Підготовка класної кімнати до роботи: розставляння стільців для учнів у два кола. Учні, які сидять у внутрішньому колі, розташуються спиною до центру, а в зовнішньому – обличчям, тобто кожен сидітиме напроти іншого. Внутрішнє коло нерухоме, а зовнішнє – рухливе.

– За 2 хв. продумайте та індивідуально, не заглядаючи на аркуші паперу до сусіда, письмово дайте відповідь:

- ті, що сидять у внутрішньому колі, на запитання, написане на дошці: „Хлопчик Юрчик не вихований, адже ...”;
- ті, що сидять у внутрішньому колі – „Хлопчик Юрчик вихований, бо ...”.

– Допикуєте лише один приклад до кожного речення. Якщо дозволить час, то аргументуйте свої записи.

2. Обмін думками учнів у перших парах. Запис на аркушах усього, що сказала „протилежна сторона”.

3. За сигналом учителя всі учні пересуваються на один стілець вправо і опиняються перед новим партнером. Мета – пройти все коло, виконуючи те саме завдання, але уже із додатковими коментарями (аргументами).

4. Рефлексія:

- Що вам найбільше сподобалося у цій вправі? Чому?
- Вам довелося відстоювати ту думку, яку я запропонувала. Хто не погоджувався із даними твердженнями? Чому?

Варіант III. Робота у малих групах (технологія кооперативного навчання).

1. Об'єднання учнів у групи (від трьох до п'яти учнів у кожній).

Примітка: у процесі такого об'єднання не намагатися силоміць згрупувати учнів на сильні та слабкі групи, навісити будь-які „ярлики”.

2. Повідомлення (нагадування) учням про ролі, які вони повинні розподілити між собою, маючи бейджики із відповідними написами:

◦ Спікер, головуєчий (керівник групи):

- зачитує завдання групі;
- організовує порядок виконання;
- пропонує учасникам групи висловитися по черзі;
- заохочує групу до роботи;
- підбиває підсумки роботи;
- визначає доповідача.

◦ Секретар:

- веде записи результатів роботи групи;
- запис веде коротко і розбірливо;
- як член групи, повинен бути готовий висловити думки

групи при підбитті підсумків чи допомогти доповідачу.

◦ Посередник:

- стежить за часом;
- заохочує групу до роботи.

◦ Доповідач:

- чітко висловлює думку групи;
- доповідає про результати роботи групи.

3. Завдання групам:

– За 2 хв. продумайте та письмово дайте відповідь на запитання, написані на дошці: „Хлопчик Юрчик не вихований, адже ...”, „Хлопчик Юрчик вихований, бо ...”. Допикуєте лише два приклади до кожного речення. Аргументуйте свої записи.

Примітка: завдання можна по одному розподілити між групами на встановлення протилежних думок. Вчитель стежить за часом, рівноправністю і рівнозначністю роботи кожного члена групи, пропонує допомогу.

4. Слухання результатів обговорення.

5. Рефлексія:

- Чи сподобалось вам працювати у групах?
- Чого ви навчилися?

Варіант IV. Технології ситуативного моделювання.

Варіант IV. 1. Розігрування ситуації за ролями („Рольова гра”, „Програвання сценки”, „Драматизація”).

1. Спільно з учнями визначення кількості учасників (Юрчик, бабуся, Кеша, Юлечка, ведучий, спостерігачі-експерти).

Примітка: у відповідності із кількістю учнів класу можна зробити кілька таких груп.

2. Обдумування учнями своїх ролей.

Примітка: можливо, діти захочуть змінити хід подій і творчо розігруватимуть ситуацію. За таких обставин учитель повинен діяти виважено, не пригнічуючи учнівське прагнення до творчості та правильності вирішення проблем.

3. Тренування у групах.

4. Інсценування групами ситуації „Апельсин”.

5. Висловлення думок спостерігачів-експертів.

6. Рефлексія:

– Як ви себе почували у тій чи іншій ролі?

– Що сподобалося вам під час гри, а що – ні?

– Яку іншу лінію поведінки можна було б вибрати?

– Яким чином це розігрування вплине на ваші подальші дії у житті?

Варіант IV. 2. „Громадські слухання”.

Громадські слухання проводяться органами законодавчої влади (такими, як Верховна Рада, різні комісії державного рівня, міські ради) для того, щоб з'ясувати суспільну думку.

1. Підготовка у передній частині класної кімнати столу для учнів-„законодавців”, столу для секретаря і столу чи кафедри (мікрофона, трибуни, зовнішньої коробки телевізора без екрану) для доповідачів.

2. Підготовка окремої таблички із іменами учнів та назвами їхніх посад, щоб розставити на столах.

3. Пояснення ролей:

◦ Законодавці, які будуть проводити слухання, оголошувати виступи доповідачів і приймати рішення. Один із законодавців обирається головою. За бажанням учнів „головуючого” може у певних випадках замінити „журналіст”, який у формі інтерв'ю надаватиме слово доповідачам.

◦ Групи з особливим інтересами (кілька груп по 2-5 осіб), які будуть викладати свою точку зору. Кожна група вибере свого представника-доповідача. Можна створити окремі групи „депутатів”, „журналістів”, „науковців”, „філософів”, „експертів”, „критиків”, „адвокатів” і т. п.

◦ „Секретар”, який записуватиме пропозиції, рішення груп. За бажанням учнів „секретаря” зможе замінити „журналіст”.

◦ Відповідальний за часовий регламент, який стежитиме за дотриманням часових параметрів виступів.

4. Пояснення порядку організації громадських слухань (можна роздати учням їхні обов'язки, написані на папері):

– головуючий відкриватиме слухання, повідомлятиме завдання громадських слухань, порядок виступів та їх регламент (не більше 1 хв.);

– оголошений доповідач викладатиме свою позицію протягом встановленого часу і відповідатиме на запитання присутніх;

– члени групи можуть допомагати доповідачу.

5. Роздати кожному учневі картки-мовленнєві опори:

Опорні картки для розвитку зв'язного мовлення

Депутат

Депутат ... від фракції (партії)...

Шановні (вельмишановні, поважні) панове (присутні)...

Сьогодні ми будемо розглядати дуже важливе питання...

Отож, щоб вирішити це питання (проблему) на державному рівні, нам вкрай (терміново) потрібно (необхідно)...

За браком часу закінчую свій виступ... (У мене все).

Дякую за увагу.

Філософ, науковець, експерт

Доброго дня, шановні (вельмишановні, високоповажні)... присутні (гості, колеги)...

Сьогодні ми з Вами будемо обговорювати питання (проблему)...

Ми знаємо, що...

Головна проблема полягає у тому, що...

Отже (отож)...

Ви слухали...

Журналіст

Шановні глядачі! Сьогодні ми ведемо розмову з ...

Скажіть (розкажіть; поділіться з нами; висловіть свою думку з приводу), будь ласка,...

Щиро дякуємо за розмову! До нових зустрічей.

Інтерв'ю підготував журналіст... для телекомпанії...

Критик

Я – критик...

Я критикую... тому, що...

Вважаю, що так чинити не можна, адже..

Він повівся неправильно, бо...

Я осуджую його за...

Так робити соромно через те, що...

Адвокат

Я – адвокат...

Я захищаю... тому, що...

Вважаю, що він просто помилився, адже...

Він повівся неправильно через те, що...

Зрозумійте його, бо...

Його можна пробачити, бо...

6. Пояснення завдання громадського слухання:

– За 2 хв. продумайте та письмово дайте відповідь на запитання, написані на дошці: „Хлопчик Юрчик не вихований, адже ...”, „Хлопчик Юрчик вихований, бо ...”. Допишете лише два приклади до кожного речення. Усно аргументуйте свої записи.

7. Підготовка учнів до громадських слухань.

8. Громадські слухання.

9. Оголошення рішення групою „законодавців”.

10. Рефлексія:

– Чи сподобалася вам ця вправа? Чим саме?

– Які висновки ви для себе зробили?

II частина. Метод „Займи позицію”.

1. Завдання:

– Дайте відповідь на запитання, яке написано на дошці: „Ви особисто вважаєте хлопчика Юрчика вихованим?” Якщо так, станьте у класі біля плаката із написом „Так”, далі, відповідно, біля плакатів „Ні”, „Не знаю”.

2. Підготовка учнів (самостійно або у групі) до обґрунтування своєї позиції, чому саме її вони обрали та пояснення (індивідуально чи представниками кожної групи), використовуючи мовленнєві опори для побудови аргументів.

3. Вислуховування позицій та аргументів інших.

Варіанти учнівських відповідей: „Хлопчик Юрчик вихований, адже бабусі допоміг, із сестричкою хотів поділитися, просто не втримався, маючи у руках апельсина. Це така спокуса для дитини! Потім його „гризла” совість”; „Хлопчик Юрчик не вихований, бо не поділився ні з другом, ні із сестричкою, набрехав”; „Не знаю чи вихований хлопчик Юрчик тому, що він одночасно робив і виховані, і невиховані вчинки”.

4. Якщо після обговорення цього питання хтось із учнів змінить свою позицію, треба йому запропонувати стати біля відповідного плаката та пояснити, чому змінилася думка.

5. Рефлексія.

– Чим сподобалася вам ця вправа?

– Чому ми не продовжували на занятті лише речення „Хлопчик Юрчик не вихований... „? Чому говорили про вихованість Юрчика?

Варіанти учнівських відповідей: „... осудити легше, ніж захистити; ... кожна людина може помилитися; ... не можна людину вважати не вихованою лише за один вчинок”.

VI. Рефлексія. Технологія „Мікрофон” та прийом „Незакінчені речення”.

– Продовжте речення, записані на дошці: „Сьогодні на занятті я зрозумів...”, „Людину можна назвати вихованою, якщо вона...”

«Методичний стоп».

«Ситуаційне завдання» («СЗ-передбачення»): *«Учитель сформулювала підсумкове запитання таким чином: «Яку тему ми розглядали сьогодні на занятті?» Як це могло вплинути на відповіді учнів?»*

Список використаних джерел

1. Інтерактивні технології навчання/ О.І.Пометун, Л.В.Пироженко, Г.І.Коберник та ін. – К.: Наук. світ, 2004. – 85 с.
2. Навчання в дії: Як організувати підготовку вчителів до застосування інтерактивних технологій навчання: Метод. посіб./ А.Панченко, О.Пометун, Т.Ремех. – К.: А.П.Н., 2003. – 72 с.
3. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посіб./ О.І.Пометун, Л.В.Пироженко. За ред. О.І.Пометун. – К.: Вид-во А.С.К., 2004. – 192 с.

Примітка: текст є частиною змісту вказаної нижче наукової роботи:
Осадченко І. І. Технологія ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.09. Київ, 2013. 540 с. URL:<http://www.disslib.org/tekhnohloha-sytuatsiynoho-navchannja-u-pidhotovtsi-majbutnikh-uchyteliv-pochatkovoyi-shkoly.html>

Семінарське заняття № 8. Сучасна характеристика методів виховання

План

1. Актуальність та сутність поняття «метод виховання», його класифікації.
2. Методи формування свідомості особистості.
3. Методи організації діяльності та формування досвіду громадської поведінки
4. Методи створення виховних ситуацій:
5. Методи стимулювання поведінки і діяльності:
6. Методи контролю, самоконтролю і самооцінки у вихованні
7. Народно-педагогічні методи виховання
8. Умови оптимального вибору застосування методів виховання

Запитання для самоконтролю:

1. У чому полягає актуальність поняття «метод виховання»?
2. У чому полягає сутність поняття «метод виховання»?
3. Яка є класифікація методів виховання?
4. Схарактеризуйте методи формування свідомості особистості.
5. Схарактеризуйте методи організації діяльності та формування досвіду громадської поведінки
6. Схарактеризуйте методи створення виховних ситуацій:
7. Схарактеризуйте методи стимулювання поведінки і діяльності:
8. Схарактеризуйте методи контролю, самоконтролю і самооцінки у вихованні
9. Схарактеризуйте народно-педагогічні методи виховання
10. Опишіть умови оптимального вибору застосування методів виховання
9. Розв'язування педагогічних задач.

Література:

1. Волкова Н. П. Педагогіка : посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2003. 576 с.
2. Педагогіка : навчальний посібник / В. М. Галузяк, М. І. Сметанський, В. І. Шахов. Вінниця : «Книга-Вега», 2003. 416 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
4. Ягупов В. В. Педагогіка : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2002. 560 с.
5. Психолого-педагогический практикум : учеб пособие для студ. высш. учеб. заведений [Л. С. Подымова, Л. И. Духова, Е. А. Ларина, О. А. Шиян] ; под ред. В. А. Слостенина. Москва: Издательский центр «Академия», 2009. 224 с.

6. Нова українська школа (концепція). URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 02.02.2017 р.).
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.
8. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : СПД Кулінічев Б. М., 2007. 144 с.
9. Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень / уклали: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. Київ : Довіра, 2006. 786 с.
10. Коберник О. М. Інноваційні технології навчання та виховання : навчальний посібник. Умань : ПП Жовтий, 2010. 210 с.
11. Коберник О. М. Теорія і методика психолого-педагогічного проектування виховного процесу в школі : навч.-метод. посіб. Київ : Наук. світ, 2001. 182 с.

Методичні поради до виконання завдань семінарського заняття 8

Методика розрізнення сучасних методів виховання

Схарактеризуємо кожен групу та види методів виховання з точки зору особистісно орієнтованого підходу.

I. Методи формування свідомості особистості, до яких належать: словесні методи виховання та метод прикладу.

1. Значущість словесних методів виховання, обумовлених біблійським «На початку було слово...», наголошується у творах А. Макаренка, В. Сухомлинського та ін. В українській народній педагогіці приказка: «Вола в'яжуть мотузкою, а людину – словом» проголошує окремий напрям етновиховання, представлений, безсумнівно, в усіх країнах світу, та вартий окремого наукового дослідження. Словесні впливи на формування свідомості особистості вихованця реалізуються шляхом словесних методів: пояснення, розповіді, бесіди, інструктажу, диспутів, дискусій, лекції та монологу, що мають такі сучасні психопедагогічні характеристики:

1.1. Пояснення, що може бути і прийомом наступних методів, і виокремленим засобом впливу на вихованців, але обов'язково – структурованим, доступним, логічним, лаконічним, враховуючи низький рівень концентрації уваги нинішніх вихованців на певному об'єкті.

1.2. Розповіді з урахуванням вікових (чим менший вік вихованця, тим коротшою має бути розповідь) та індивідуальних особливостей (використання прийомів емоційного, інформаційного, особистісного тощо наповнення розповіді) вихованців.

1.3. Бесіди, що традиційно [1; 2] можуть бути парними, груповими, фронтальними (колективними); проте найзначущіший виховний вплив на формування свідомості особистості вихованця має індивідуальна бесіда (діалог). На жаль, у масовій практиці помилково застосовують індивідуальну бесіду у присутності інших вихованців: наприклад, учитель намагається вплинути цим методом на учня у присутності однокласників, порушуючи

принципи особистісно орієнтованого підходу до виховання, підсилюючи цей метод колективним осудом та присоромленням. За таких умов у вихованців формуються комплекси, що виявляються вже іншими формами порушення ними поведінки. Класична структура бесіди: обґрунтування теми → діалог з учнями → підсумки бесіди.

Сучасними інтерактивними варіантами бесід визначаємо методи: «Активне слухання», «Діалог», «Займи позицію», «Інтерв'ю» тощо [8].

1.4. Інструктажі – технологічно збудовані (алгоритмізовані) пояснення, що доцільно використовувати у контексті застережень, ознайомлень із правилами безпечної поведінки, прийняття рішень у тих чи тих ситуаціях тощо;

1.5. Диспут (від лат. *dispute* – «міркую», «сперечаюся») – публічна суперечка на важливу тему, дебатів [9, с. 229]. Інтерактивний аналог методу «диспут» – «Дві правди й одна брехня», «Обмін думками», «Оцінювальна дискусія» тощо [8].

1.6. Дискусії (від лат. *discussion* – «розгляд», «дослідження») – колективне всебічне обговорення спірного питання [9, с. 228].

Констатуємо, що у результаті проведеного нами опитування, 97 % (!) практикуючих педагогів не змогли правильно розрізнити поняття «диспут» та «дискусія», або плутаючи їх значення, або ж ототожнюючи ці поняття. Пропонуємо розрізнити ці два методи, ґрунтуючись на тлумаченнях первинного значення понять: диспут – «сперечаюся», дискусія – «розгляд». Таким чином, диспут – парний, груповий чи колективний пошук відповіді на спірне запитання шляхом обґрунтованого по черезного висловлення протилежних думок – суперечки; дискусія – метод парного, групового чи колективного обговорення актуального питання шляхом по черезного висловлення думок із їх подальшим узагальненням. Як приклад, варто порівняти популярні телешоу, що проходять або у форматі диспуту (гострих суперечок з розподілом аудиторій на зони «за» та «проти», та у форматі дискусії, учасники якої по черезно, без суперечок, лише обговорюють, розширюють інформаційне поле певного питання).

Сучасними інтерактивними варіантами дискусії визначаємо методи: «Дискусії у стилі телевізійного ток-шоу», «Дерева рішень», «Бліц-дискусії», «Засідання експертної групи (або пекельної дискусії)», «Дебатів», «Дебатів у формі Карла Поппера» тощо [9].

1.6. Лекції, що поділяються на епізодичні (повне уявлення про одну проблему), циклічні (сукупність лекцій на одну тему). Варто наголосити, що лекції, як тривалі у часовому розумінні методи, мають виховний зиск лише для учнів середніх та старших класів, студентів та з обов'язковими сучасними «педагогічними спецефектами впливу»: презентаціями, статистичними даними, популярною інформацією, емоційністю, структурованістю, дотриманням постійного контакту з аудиторією (емоційно-діалогічного), тобто лекції з елементами бесіди;

1.7. Монолог, що нині, зважаючи на покоління «швидкого життя», яке звикло отримувати інформацію з найменшою витратою часу та зусиль («гуглячи» та «лайкаючи»), втрачає свій вплив на формування свідомості

особистості, окрім випадків монологу кумирів та емоційно стимульованих конкретною ситуацією.

2. Метод прикладу, популярний у радянській системі виховання, трансформувався нині з причини дисонансу життєвих ціннісних установок. Попри одвічні загально-людські цінності, аналогічні 10-ти заповідям усіх чинних релігій, сучасне асоціювання успішного життя, як апріорі надмірно заможного, втрата цінності знань, як запоруки успішного кар'єрного зросту, призвели до застосування, надто у сімейному вихованні, методу «антиприкладу». Тобто, аналог радянського вислову: «Бери приклад з відмінника Петрика», який надалі у житті не реалізувався і не став заможним, перетворився у вислів: «Подивись на того Сашка-двієчника: зі школи вигнали, а він нині завод купив!». Отже, успішний процес здобуття знань нині не прямопропорційний успішному становленню у житті і приклади набули винятково особистісно орієнтованого спрямування: орієнтувати необхідно на те, що у позитивному сенсі є цінним для дитини (сфера інтересу (спорт, наука тощо), поведінка ідеалу, приклад позитивно успішного знайомого тощо). Цей метод, на нашу думку, може бути як прямим («Подивись на ...! Бери приклад з ...!»), так і опосередкованим, коли наслідують поведінку на підсвідомому рівні, без чіткої зовнішньої вказівки.

Таким чином, сучасні методи формування свідомості особистості коректовані зміною векторів суспільної свідомості та її ціннісних установок і стереотипів.

II. Методи організації діяльності та формування досвіду громадської поведінки, до яких зараховуємо: педагогічні вимоги, вправління та привчання, виконання різних доручень та обов'язків, громадську (суспільну) думку, ігри та розваги.

2.1. Педагогічні вимоги, що в етнопедагогіці називаються «методом природних наслідків: "Насмітив – прибери!"». У американській та європейській школах – це метод, названий нами, «методом логічних наслідків» – методом покарань за деструктивну поведінку. У правовій державі, де чинні закони не лише формально, кожен громадянин знає міру відповідальності за будь-який вчинок, а батьки – відповідають перед законом за порушення своїх дітей. Натомість, дуже складно нинішнім учителям країн пострадянського простору, у тому числі, й України, де чинні закони – формальні, закон підпорядковується корумпованим схемам, а проблеми вирішуються певною сумою грошей. Тому працювати педагогам з дітьми із «мажорних» сімей, які почасти здатні залякати педагогів розправою зі сторони своїх батьків, надзвичайно важко. Педагогічні вимоги за таких обставин не діють з причини реакції вихованця: «Тобі /Вам треба, ти / Ви й роби / робіть!». Натомість, вимоги – норми, правила, котрих необхідно дотримуватися, сприяють організації діяльності та формують досвід громадської (суспільної) поведінки. Цей метод – основоположний для формування уміння жити серед людей і для людей, для розуміння сутності причинно-наслідкових зв'язків у поведінці. Батьки та педагоги досить часто порушують алгоритм методу «педагогічні вимоги», що й призводить до маніпулювання ними з боку вихованців: йдучи на уступки після проголошення

вимог, спонукають формування почуття безвідповідальності, вередливості, безкарності та постійного очікування вихованців, що рівень вимог буде знижено і їх пожаліють. Завдання батьків та педагогів дотримуватися двох правил ефективності цього методу: по-перше, чітко формулювати адекватні вимоги; по-друге, не зменшувати міру вимог після їх проголошення (дотримуватися педагогічної вимогливості). Водночас, це не означає йти на крайнощі, категорично заперечуючи поблажливість та почуття жалю до дітей. Усе має бути відносним, толерантним адекватним, людяним.

2.2. Вправляння та привчання – «гімнастика поведінки», що реалізується шляхом застосування алгоритму прийомів: вимога → показ → тренування → нагадування → контроль → самоконтроль. Кінцевим результатом цього методу є сформована звичка того чи іншого виду дій на етапі самоконтролю. Загалом наша діяльність та формування досвіду громадської поведінки базована на сформованих цим алгоритмом звичках – автоматичних діях, окремі з яких ми, внаслідок постійного повторення, виконуємо на підсвідомому рівні, не задумуючись. Однак кожна наша автоматична дія має сформуватися саме таким алгоритмом. Приміром, спершу нам ставлять вимогу бути ввічливим та показують, як саме. Далі нас змалечку тренують вітатися при зустрічі зі знайомими людьми та нагадують, якщо часом забули: «Що треба сказати? Правильно, треба привітатися». Далі – вихователі спостерігають за нами, відслідковуючи сформованість звички. Врешті, ми навіть не звертаємо уваги, що на певному етапі перестаємо думати про привітання і робимо це автоматично. Аналогічно формується, наприклад, звичка застеляти своє ліжко, прибирати після себе зі столу тощо. Звичайно, цього не відбудеться, якщо на якомусь етапі вихователі «не витримають» такого навчального алгоритму формування поведінки, супротиву дітей і перестануть нагадувати або контролювати. Ще гірше, коли вихователі (батьки / педагоги) «здаються», не дотримуються педагогічних вимог і стаються антирезультати, описані щодо попереднього методу виховання, адже складник, основа цього методу – метод «педагогічна вимога». Найчастіше вихователі «не витримують» на етапі тренувань, бо перших два етапи («вимога» та «показ») – їм повністю підконтрольні. На етапі ж «тренування» вихованці часто використовують метод маніпулювання через прийоми «почуття жалю» («Мені складно, важко!..»), «вияв неуміння» («У мене не виходить!»), «заперечення» («Не буду!», «Не хочу») тощо. У результаті, найменш психопедагогічно стійкі вихователі, емоційно констатуючи складність процесу формування звички («У кого ти таке вдалося?», «У тебе ніколи нічого не виходить!»), або ж почуття жалю («Ну, раз важко, то не роби!..»), «здаються» і зупиняються на цьому етапі формування. «Заспокоюють» себе установкою: «Легше самому зробити!», коли йдеться про конкретне виконання роботи, на кшталт прибирання, чи знову ж традиційною відмовкою-причиною: «У кого ти таке вдалося!». Проте, у такий спосіб відбувається лише підігрування маніпулятивним методам виховання і він досягає мети – не формувати звички, нічого не робити. Батьки / педагоги, жаліючи вихованця, та відступаючи від мети, забувають, що кожна така їхня

антипедагогічна дія – перешкода в організації діяльності та формування досвіду громадської поведінки.

2.3. Виконання різних доручень та обов'язків, що є дотичним методом до педагогічних вимог. Проте доручення та обов'язки мають інший психологічний статус, ґрунтований на природній потребі особистості у змаганні, потребі виокремлюватися серед інших, бути кращим та перемагати. Доручення ми розглядаємо, як мету конкретного виховного етапу, а обов'язки – завдання для досягнення мети. Надання вихователями певного доручення з виконанням відповідних обов'язків, констатує вихованцю: рівень довіри дорослого («Мені довіряють таку серйозну справу!»), виокремлення серед інших («Доручення дали саме мені!»), впевненість у собі, підвищення заниженої самооцінки, формування лідерських якостей («Мені довіряють, у мене вірять і я не підведу!»), формування почуття відповідальності («Я маю це зробити, бо у мене вірять, на мене сподіваються!») тощо. Водночас необхідно психопедагогічно об'єктивно обґрунтовувати рівень виконання доручення та обов'язків, щоб правильно організовувати діяльність та формування досвіду громадської поведінки, уникаючи формування завищеної самооцінки, безвідповідальності тощо. Невиконання та неправильне виконання різних доручень та обов'язків має супроводжуватися застосуванням стимулювальних методів виховання: покарання, осуд, зауваження тощо. Досконале виконання доручень – тими ж методами стимулювання: заохочення, схвалення, похвала, нагорода тощо. Вихованцю завжди потрібно дати шанс на повторне виконання, на виправлення своїх помилок (метод «вправлення та привчання»).

На практиці цей метод зарекомендував себе психопедагогічно ефективним надто у випадках роботи з вихованцем із заниженою самооцінкою. Значно зростає оцінка статусу вихованця ззовні, якщо вихователь – авторитет і його вибір для виконання доручення – авторитетний. У такому випадку необхідно дотримуватися обережних оцінок результатів діяльності, щоб не знизити далі самооцінку, не сформувати комплекси неповноцінності. Знищує впевненість у собі легковажна фраза: «Я знала, що у тебе нічого не вийде!». Варто спершу навіть завищити оцінку результату дій вихованця, щоб підтримати, сприяти формуванню почуття впевненості у собі. Однак оцінювати результати виконання різних доручень та обов'язків варто об'єктивно, неупереджено.

Сучасний варіант методу різних доручень та обов'язків, на нашу думку, – метод проектів (О. Коберник) [10–11], індивідуальний, чи груповий / колективний, що передбачає чіткі, поетапні доручення та обов'язки.

2.4. Громадська (суспільна) думка, або: «Що люди скажуть?».

Ментально закладено, що для кожного українця дуже важливо знати: як результати організації його діяльності поцінують «сусіди» – проаналізують неопосередковані суб'єкти виховання? Саме оцінка ззовні формує досвід громадської поведінки особистості. Принагідно зазначимо, що у європейсько-американській практиці важлива не стільки думка сусіда, стільки відповідність чинним нормам закону. Водночас громадська думка вітчизняного суспільства, керована (не завжди позитивними) стереотипами, соціальними установками,

цінностями, традиціями та звичаями, почасти сформульована нерозтлумаченим «Так треба!», дотичним методу «педагогічні вимоги». Тут варто зазначити залежність цих методів: громадська думка формує педагогічні вимоги, не дотримання яких провокує негативну реакцію на дії вихованця (рис. 1):

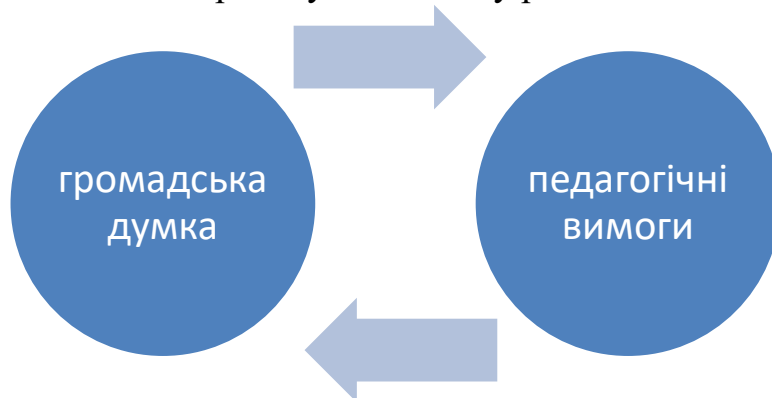

Рис. 1. Залежність методів виховання «громадська думка» та «педагогічні вимоги»

*розроблено автором

Вихованцям підліткового віку, творчим та деструктивним особистостям притаманний «протест» громадській думці, що супроводжується гаслом поведінки: «Не буду робити так, як хочуть, чи роблять інші!» та породженням конфліктних ситуацій. Натомість вихователям, за таких обставин, необхідно, насамперед, з'ясувати причину такого протесту, приналежність вихованця до однієї з вказаних груп та обирати корекційні методи виховання на засадах особистісно орієнтованого підходу.

Сучасними інтерактивними варіантами такого методу є «Суд від свого імені» та «Громадські слухання» [8].

2.5. Ігри та розваги – метод виховання, навчання, проведення дозвілля – провідний вид діяльності дітей дошкільного віку, молодшого шкільного віку (1–2 клас); вид заняття, інтерес до якого у людини ніколи не зникає. Завдяки іграм діти наслідують спосіб діяльності дорослих, відтворюють побут, традиції та звички. Тому, переважно, ігри – пряме відтворення дітьми побутового та професійного дорослого життя: «Доньки та мами», «Кухня», «Лікарня», «Поліція» тощо. На жаль, саме у іграх (рухах, жестах, лексиці тощо) видно, який спосіб життя ведуть взірці поведінки – дорослі вихователі. Тому, соціальні проблеми сім'ї виявляються у лайливих словах дітей, рухах та жестах, що виявлять типову поведінку членів родини (бійки, погрози, нетверезі стани, істерики). Жахливий приклад, коли малолітні діти, визволені із фашистських концтаборів, реалізуючи природню потребу у грі, грали у «розстріл кожного десятого» та «відбір дітей на донорство крові». Просто інших прикладів дорослого та загалом життя вони та той момент не мали... Констатовано: попри достатню видозміну сучасних ігор та розваг, досі діти грають в ігри та розваги, передані попередніми поколіннями: «Квач», «Піжмурки», «Кілочко», «Квочка» тощо. Завдання вихователів: 1) спрямовувати вибір дітей гри з виховною метою організації діяльності та формування досвіду громадської поведінки;

2) спостерігати у процесі гри за виявом негативних прикладів дорослого життя з подальшим аналізом у психолога та соціального працівника тощо.

Отже, методи організації діяльності та формування досвіду громадської поведінки також мають чітко виражений ментальний характер; детерміновані сучасними змінами вказаної поведінки та способів життя суспільства загалом тощо.

Література:

1. Волкова Н. П. Педагогіка : посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2003. 576 с.
2. Педагогіка : навчальний посібник / В. М. Галузяк, М. І. Сметанський, В. І. Шахов. Вінниця : «Книга-Вега», 2003. 416 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
4. Ягупов В. В. Педагогіка : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2002. 560 с.
5. Психолого-педагогический практикум : учеб пособие для студ. высш. учеб. заведений [Л. С. Подымова, Л. И. Духова, Е. А. Ларина, О. А. Шиян] ; под ред. В. А. Слостенина. Москва: Издательский центр «Академия», 2009. 224 с.
6. Нова українська школа (концепція). URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 02.02.2017 р.).
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.
8. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : СПД Кулінічев Б. М., 2007. 144 с.
9. Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень / уклали: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. Київ : Довіра, 2006. 786 с.
10. Коберник О. М. Інноваційні технології навчання та виховання : навчальний посібник. Умань : ПП Жовтий, 2010. 210 с.
11. Коберник О. М. Теорія і методика психолого-педагогічного проектування виховного процесу в школі : навч.-метод. посіб. Київ : Наук. світ, 2001. 182 с.

Семінарське заняття № 9.

Класний керівник як організатор навчально-виховного процесу з учнями. особливості співпраці класного керівника із батьками учнів

План:

1. Зміст педагогічної діяльності класного керівника. Функції класного керівника.
2. Напрями діяльності класного керівника.
3. Планування виховної роботи в класі.
4. Діагностика фізичного, інтелектуального, соціального і духовного розвитку учнів класу.
5. Чинники ефективної взаємодії класного керівника з батьками.
6. Шляхи залучення батьків до виховної роботи школи та методи вивчення сімей.
7. Методи роботи з батьками.

Запитання для контролю та самоконтролю:

1. Які нормативні документи визначають діяльність класного керівника?
2. В чому полягає зміст педагогічної діяльності класного керівника?
3. Чому прогностична функція класного керівника є основною?
4. Назвіть діагностичні методики вивчення шкільного колективу.
5. Чому діагностика фізичного, інтелектуального, соціального, духовного розвитку учнів є передумовою гармонійного розвитку особистості?
6. У чому полягають особливості співпраці класного керівника із батьками учнів?
7. Які є чинники ефективної взаємодії класного керівника з батьками?
8. Назвіть шляхи залучення батьків до виховної роботи школи та методи вивчення
9. Схарактеризуйте методи роботи з батьками.

Література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2009. 615 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 615 с.
3. Зайченко І. В. Педагогіка: підручник Київ: Ліра-К, 2016. 607 с.
4. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-е вид. Київ, «Освіта України», «КНТ», 2006. 528 с.
5. Кузьминський, А.І. Педагогіка [текст] : підручник / А. І. Кузьминський, В. Л. Омеляненко. Київ: Знання, 2007. 447 с.
6. Галузяк В.М. Педагогіка : навчальний посібник. Вінниця : Державна картографічна фабрика, 2007. 400 с.

7. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 560 с.

Методичні поради до виконання завдань семінарського заняття 9 **Схема аналізу педагогічної діяльності**

1. Коротка характеристика особистості вчителя (біографічні дані; дані показників педагогічної діяльності).
2. Основні положення досвіду.
3. Аналіз гуманістичної спрямованості вчителя.
4. Аналіз компетентності вчителя:
 - а) теоретичної у навчанні та вихованні;
 - б) методичної у навчанні та вихованні.
5. Аналіз вияву креативності особистості вчителя, його здатності до творчої співпраці.
6. Аналіз вияву самовиховання педагога.
7. Аналіз вияву складових внутрішньої техніки:
 - а) педагогічного оптимізму;
 - б) впевненості у собі;
 - в) емоційної стабільності;
 - г) наявності позитивних вольових якостей (цілеспрямованості, рішучості);
 - г) швидкості реакції.
8. Аналіз вияву складових зовнішньої техніки вчителя як уміння керувати та володіти:
 - а) тілом (рухами, пластикою, мімікою; жестами описовими та психологічними; поставою; контактом очей; дотиковим контактом);
 - б) емоціями (спокій → напруження → спалах);
 - в) мовленням (виразністю, темпом, тоном, силою);
 - г) спілкуванням (етикетом спілкування, дотриманням іміджу за межами школи, створенням психологічного комфорту);
 - г) перцепцією (проникливістю, пильністю, здатністю сприймати і розуміти іншу людину);
 - д) запахами;
 - е) культурою зовнішнього вигляду (гармонією кольорів, одягом, зачісками, косметикою, прикрасами);
 - є) поведінкою учня або колективу.
9. Влучні вислови вчителя (цитати).
10. Власні висновки щодо аналізованої педагогічної діяльності.

Семінарське заняття № 10.
Методи і засоби навчання та активізації пізнавальної діяльності
учнів
План

1. Сутність і функції методів навчання.
2. Класифікація методів навчання.
3. Характеристика окремих методів та їх груп.
 - а) словесні методи;
 - б) наочні методи;
 - в) практичні методи;
 - г) проблемно-пошукові методи
4. Вибір раціонального поєднання методів навчання вчителем.

Контрольні запитання і завдання:

1. Охарактеризуйте підхід до розкриття поняття «метод навчання» з погляду на вислів «Дефініцій може бути багато, бо багато сторін у предмета пізнання».
2. Дайте характеристику груп методів за формами їх прояву (словесні, наочні, практичні).
3. Що слід розуміти під проблемною ситуацією, проблемою? Наведіть приклади проблем з різних галузей знань: математики, природознавства, історії тощо.
4. Якими методами можливо реалізувати проблемне навчання?
5. Спостерігаючи уроки в школі під час педагогічної практики, визначте:
 - а. які методи навчальної роботи послідовно використовувались учителем на уроці?
 - б. які види усного викладу, бесіди були використані на уроці? чи були створені проблемні ситуації? яких видів була робота учнів з підручником?
 - в. якою була психологічна сторона методів навчальної роботи? чи засвоювали учні знання в готовому вигляді чи здобували самостійно? які методи цьому сприяли?
 - г. що характерно для логічної сторони методів навчання на уроці? як використовувались аналітичний, синтетичний, індуктивний, дедуктивний та інші методи?
6. Що є складовими елементами методу навчання?
7. Які фактори впливають на вибір вчителем раціонального поєднання методів навчання?
8. Чи правильний вислів: «Методи навчання необхідно використовувати у відповідності з рівнем навчально-пізнавальної діяльності учнів»?
9. Доведіть що усталені класифікації методів навчання за А.М.Алексюком і Ю.К.Бабанським складають цілісні системи.

Література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2009. 615 с.

2. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 615 с.
3. Зайченко І. В. Педагогіка: підручник Київ: Ліра-К, 2016. 607 с.
4. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-е вид. Київ, «Освіта України», «КНТ», 2006. 528 с.
5. Кузьминський, А.І. Педагогіка [текст] : підручник / А. І. Кузьминський, В. Л. Омеляненко. Київ: Знання, 2007. 447 с.
6. Галузяк В.М. Педагогіка : навчальний посібник. Вінниця : Державна картографічна фабрика, 2007. 400 с.
7. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 560 с.

Методичні поради до виконання завдань семінарського заняття 10
Перегляньте та проаналізуйте відеолекцію з точки зору методів і засобів
навчання та активізації пізнавальної діяльності учнів

Біологія поведінки людей. Лекції Стенфорду. Чинники формування особистості: спадковість і середовище.
<https://www.facebook.com/whoiswho.media/videos/3287269827989614/>

Семінарське заняття № 11.

Предмет і основні категорії дидактики. Форми навчання

План:

1. Поняття про дидактику та її основні категорії
2. Процес навчання і його двосторонній характер.
3. Функції процесу навчання
4. Структура процесу навчання та роль мотивів у навчанні
5. Суть класно-урочної системи навчання
6. Урок – основна форма організації навчально-виховного процесу
7. Структура комбінованого уроку
8. Зміст основних етапів комбінованого уроку
9. Переваги та недоліки комбінованого уроку
10. Поради щодо заощадження часу на уроці
11. Нетрадиційні та позаурочні форми навчання
12. Форми навчальної роботи учнів на занятті
13. Аналіз спостереження уроку

Питання для контролю та самоконтролю

1. Схарактеризуйте дидактику та її основні категорії.
2. Опишіть процес навчання і його двосторонній характер.
3. Які функції процесу навчання?
4. Яка структура процесу навчання та роль мотивів у навчанні?
5. У чому суть класно-урочної системи навчання?
6. Схарактеризуйте урок – основну форму організації навчально-виховного процесу.
7. Яка структура комбінованого уроку?
8. Опишіть зміст основних етапів комбінованого уроку.
9. Які переваги та недоліки комбінованого уроку?
10. Дайте поради щодо заощадження часу на уроці.
11. Які є нетрадиційні та позаурочні форми навчання?
12. Схарактеризуйте форми навчальної роботи учнів на занятті.
13. Зробіть аналіз спостереження уроку.

Література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2009. 615 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 615 с.
3. Зайченко І. В. Педагогіка: підручник Київ: Ліра-К, 2016. 607 с.
4. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-е вид. Київ, «Освіта України», «КНТ», 2006. 528 с.
5. Кузьминський, А.І. Педагогіка [текст] : підручник / А. І. Кузьминський, В. Л. Омеляненко. Київ: Знання, 2007. 447 с.
6. Галузяк В.М. Педагогіка : навчальний посібник. Вінниця : Державна картографічна фабрика, 2007. 400 с.

7. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 560 с.

Методичні поради до виконання завдань семінарського заняття 11 Удосконалення сучасного уроку формами та методами інтерактивного навчання

1. Твір-п'ятихвилинка

Це стисле письмове міркування (рефлексія) на задану тему.

Мета – зафіксувати ідеї студентів, не переймаючись стилем.

1. Писати не зупиняючись упродовж виділеного часу.
2. Роботи забираєте собі для аналізу заняття, або залишаєте студентам.

Я сьогодні зрозумів, що...

Я сьогодні вивчив...

До заняття я думав, що...

Я дізнався про те, що ...

Я задумався над тим, що ..

2. «Мозковий штурм» у парах

1. Написати ідеї (відповіді на запитання за темою) на листку індивідуально.
2. Об'єднатися у пари.
3. Поділитися ідеями один з одним та записати їх.

3. Пошук запитань

Застосовується для активізації мислення студентів:

1. Дається набір усіляких речей або набір слів.
2. Кожна група студентів обирає предмет/слово, записує його назву/значення або придумує його.
3. Описують предмет/слово та малюють його.
4. Креслять два стовпчики: запитання та способи відповіді на них.

Опорні запитання:

Чи зможемо ми ...?

Наскільки великими є ...?

Що відбудеться, якщо ...?

Як ми зможемо ...?

Звідки ...?

Скільки ...?

Де ...?

Чи можливо ...?

Для чого ...?

4. Семантична карта

1. Оголошення загальної теми.
2. Викладач/студент креслить у центрі дошки овал, у якому записує ключове слово.

3. Викладач/студент записує думки, знання, ідеї студентів щодо цього поняття. Викладач спрямовує думки студентів навідними запитаннями.

Примітка: після цього методу доречно подати метод «Припущення на основі запропонованих слів».

5. «Припущення на основі запропонованих слів»

1. Після методу «Семантична карта» викладач пропонує студентам придумати коротку історію (педагогічну ситуацію), у якій би згадувалися чи були персонажі згадувані раніше такі істоти та речі: дівчинка, рибка, лебідь, черевички.

2. Студенти придумують індивідуально або одразу у парах.

3. Об'єднуються у пари або групи і закінчують свої історії.

4. Зачитують свої історії.

5. Викладач проводить «логічний місточок» із дійсним змістом педагогічної ситуації, що буде.

6. «Спрямоване читання»

1. Мовчазне читання тексту частинами.

2. Перед читанням кожної частини (абзацу) викладач ставить запитання, на яке студенти повинні відповісти після прочитання.

3. Відповіді на запитання.

4. Нове запитання для наступної частини твору.

5. Мовчазне читання.

6. Відповіді на запитання.

Запитання → Мовчазне читання фрагменту → Відповідь на запитання → Запитання → Мовчазне читання фрагменту → Відповіді на запитання і т. д.

7. «Карта персонажів»

1. Викладач/студенти записують на дошці імена головних персонажів педагогічної ситуації.

2. Під ім'ям – 2 риси характеру.

3. Під рисами характеру – пояснення через вчинок у ситуації.

4. Викладач дає завдання: записати дії цих персонажів в іншій, запропонованій ситуації.

8. Спрямоване читання з обдумуванням

	Як ви вважаєте, що відбудеться?	Чому ви так вважаєте?	Що відбулося?
Після читання заголовка			
Після читання першого уривка			
Після читання другого уривка			
Після того, як			

9. Ручки всередині

Це різновид роботи у малих групах.

1. Групи отримують завдання.

2. Кожен студент висловлює свою позицію, ідею щодо проблеми, кладучи при цьому ручку у цент столу. Після цього він не має права висловлюватися, поки усі не висловляться.

3. Якщо комусь не має що сказати, то він просто кладе свою ручку у центр столу і каже: «Пропускаю».

4. Викладач може підійти до групи, взяти ручку і запитати: «Який внесок зробив член групи, якому належить ця ручка».

Список авторських наукових публікацій:

1. Коберник О., Осадченко І. Personally oriented model of education and teachers' readiness for its implementation (ukrainian experience) **Особистісно орієнтована модель виховання та готовність педагогів до її реалізації (український досвід)**. ResearchGate. Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка» / ред. кол. М. Чепіль (головний редактор) та ін. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 9/41. 2019. С. 13-26. (14 с. – 0,6 д.а.)/ URL: researchgate.net/publication/336051801_PERSONALLY_ORIENTED_MODEL_OF_EDUCATION_AND_TEACHERS_READINESS_FOR_ITS_IMPLEMENTATION_UKRAINIAN_EXPERIENCE (DOI: 10.24919/2413-2039.9/41.175700)
2. Осадченко І. І. Способи усунення психодидактичних проблем застосування інформаційно-комунікативних технологій навчання / Осадченко І. І. // Вісник Черкаського університету. Сер. : Педагогічні науки. – Черкаси, 2016. – Вип. 10.2016. – С. 123–127. URL: <http://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/6293/1/Осадченко%20І.І.pdf>
3. Осадченко І. І., Карпук Т. А. Академічна доброчесність у контексті науково-педагогічної діяльності: реалії та перспективи. Наукові записки / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Випуск 188. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ІЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. С. 49–53. <https://pednauk.cuspu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/480/421>
4. Осадченко І. Методика розв'язування ситуаційних завдань з педагогіки у контексті практичної підготовки майбутнього вчителя: Методика навчання педагогіки. Практико-орієнтований аспект: навч. посібн. // За заг. ред. О. М. Коберника. Умань: ПВКП «АЛМІ»», 2017. 56–79 с.
5. Осадченко І. Ситуаційні завдання, кейси, збірки педагогічних ситуацій: початкова школа // Навч.-метод. посіб. – 3-е вид., доповн., виправл. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. – 184 с.
6. Осадченко І., Ковальчук М. Психодидактичні проблеми інноваційної діяльності педагога у контексті застосування сучасних креативних технологій навчання / Осадченко Інна, Ковальчук Мар'яна // Педагогічний часопис Волині. – Луцьк, 2017. – № 2 (5). – С. 90–95. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/13297/1/90-95.pdf>
7. Осадченко І., Маслюк Р. Сутність та дискусійні питання проблеми академічної доброчесності. Гірська школа українських Карпат. 2020. № 22. С. 19–25. <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/msuc/article/download/4272/4839/>
8. Савченко Н. Методологічні підходи до формування професійного іміджу майбутнього вчителя початкової школи / Н. Савченко // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / ред. кол.: Безлюдний О. І. (гол. ред.) [та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2015. – Вип. 12, ч. 1. – С. 77–83.
9. Савченко Н. Професійний імідж учителя початкової школи як предмет психолого-педагогічних досліджень / Н. Савченко // Психолого-

педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / ред. кол.: Безлюдний О. І. (гол. ред.) [та ін.]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. – Вип. 53. – С. 55–62.

10. Савченко Н. Развитие профессиональной компетентности учителя / Н. Савченко // «Сакральная география и культура в призме духовного обновления: Опыт и практика»: мат.-лы междунар. науч.-практ. конф. (26-27 апреля 2018 г.) – Алматы: Казахский национальный педагогический университет имени Абая, издательство «лаат», 2018. – С. 296 с.143 – 146.

11. Савченко Н. Сутність, структура та формування професійного іміджу учителя / Н. Савченко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.: Безлюдний О.І. (гол. ред.) та інші]. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. – Вип. 57. – 343 с.

12. Савченко Н. Формування індивідуального іміджу майбутнього педагога / Н. Савченко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.: Безлюдний О. І. (гол. ред.) та інші]. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. – Вип. 57. – 343 с.

13. Савченко Н. Функції професійного іміджу майбутнього викладача/ Н. Савченко // Проблеми підготовки сучасного вчителя : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.: Безлюдний О.І. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2020. – Вип. 20. – 322 с.

14. Савченко Н. Особистісний імідж педагога / Н. Савченко // Актуальні проблеми сучасної психодидактики: філософські, психологічні та педагогічні аспекти. матеріали третьої міжнародної науково-практичної конференції, (м. Умань, 16-17 травня 2019 р.)

15. Савченко Н. Теоретичні аспекти формування індивідуального іміджу майбутнього педагога / Н. Савченко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.: Безлюдний О.І. (гол. ред.) та інші]. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. – Вип. 59. – 343 с.

16. **(Scopus)** Osodlo V., Perepeliuk T., Kovalchuk O., Osadchenko I., Vintoniak V. The Development of Professional Motivation of the Activity Subject under Specific Conditions **(Розвиток професійної мотивації суб'єкта діяльності за конкретних умов)**. Journal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment. 2020, Volume 8, No. 2. P. 196–204. <https://www.lifescienceglobal.com/journals/journal-of-intellectual-disability-diagnosis-and-treatment/volume-8-number-2/82-abstract/jiddt/3936-abstract-the-development-of-professional-motivation-of-the-activity-subject-under-specific-conditions>.

17. Osadchenko I. I. Psycho-pedagogical conditions of educational environment establishment in academic institutions: problems of current Ukrainian educational reforms. **Психолого-педагогічні умови формування освітнього середовища в навчальних закладах: проблеми сучасних українських освітніх**

реформ. Monografia. Czas na wychowanie. Radom: Wyd. Instytutu Naukowo-Wydawniczego „Spatium”. 2020. S. 172–182.
<https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/12857>

ДОДАТКИ

Додаток А

Фрагменти «Положення про психологічну службу у системі освіти України» (для аналізу на семінарському занятті) (Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України. Наказ Міністерства освіти і науки України 22.05.2018 № 509.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18>)

«13. Практичний психолог закладу та/або установи освіти здійснює:

- психологічне забезпечення освітнього процесу;
- психологічний супровід психічного, розумового, соціального і фізичного розвитку здобувачів освіти;
- психологічну діагностику та аналіз динаміки психічного, розумового і соціального розвитку здобувачів освіти;
- психологічний супровід адаптації до умов освітнього процесу;
- реалізацію розвивальних, профілактичних, просвітницьких, корекційних програм з урахуванням індивідуальних, гендерних, вікових особливостей здобувачів освіти;
- консультативну допомогу всім учасникам освітнього процесу з питань навчання, виховання здобувачів освіти, особистісного та професійного розвитку тощо;
- роботу з постраждалими від насильства дітьми тощо».

«14. Практичний психолог закладу та/або установи освіти бере участь

в:

- освітній діяльності, спрямованій на забезпечення всебічного розвитку здобувачів освіти як особистості та найвищої цінності суспільства, їх талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству;
- роботі педагогічної ради, психолого-педагогічних консилиумів, семінарів і засідань методичних об'єднань;
- розробці та впровадженні розвивальних, корекційних програм, посібників, методичних рекомендацій, планів освітньої діяльності з урахуванням індивідуальних, гендерних, вікових особливостей здобувачів освіти, а також для осіб, які перебувають на індивідуальній та інклюзивній формі навчання».

«15. Практичний психолог закладу та/або установи освіти сприяє:

- формуванню у здобувачів освіти відповідальної та безпечної поведінки в ситуаціях ризику, навичок здорового способу життя, збереження репродуктивного здоров'я, готовності до самореалізації;

- профільному та професійному самовизначенню здобувачів освіти, формуванню життєвої компетентності;
- формуванню соціально-комунікативної компетентності обдарованих дітей;
- попередженню та профілактиці професійного вигорання педагогічних працівників;
- формуванню психологічної готовності учасників освітнього процесу до взаємодії в інклюзивному середовищі з дитиною з особливими освітніми потребами;
- формуванню психологічної культури учасників освітнього процесу;
- попередженню будь-яких видів і форм насильства та конфліктів серед здобувачів освіти;
- формуванню небайдужого ставлення здобувачів освіти до постраждалих дітей, усвідомлення необхідності невідкладного інформування педагогів про випадки домашнього насильства і конфліктів серед здобувачів освіти, що стали їм відомі».

«3. Функції психологічної служби:

- діагностично-прогностична – психолого-педагогічне вивчення чинників становлення особистості, її індивідуального розвитку;
- організаційно-методична – визначення стратегії, мети, завдань, планування діяльності психологічної служби та координація взаємодії учасників освітнього процесу;
- корекційно-розвиткова – система впливів, спрямованих на подолання визначених проблем, труднощів, шкідливих звичок, негативних емоційних станів тощо у здобувачів освіти; здійснення психолого-педагогічних заходів з метою усунення відхилень у психофізичному та інтелектуальному розвитку і поведінці, подолання різних форм девіантної поведінки; сприяння розвитку освітніх, інтелектуальних, загальних, спеціальних та соціальних здібностей, формування мотивації до освітньої діяльності у здобувачів освіти; надання психолого-педагогічної допомоги здобувачам освіти з метою адаптації до умов навчання і життєдіяльності;
- консультативна – допомога у вирішенні проблем щодо розвитку, виховання, навчання та формування психологічної і соціальної компетентності учасників освітнього процесу;
- просвітницько-профілактична – поширення психологічних знань, виявлення фактів порушення прав дитини, вжиття заходів щодо подолання негативних чинників, які впливають на життєзабезпечення дитини, її моральний та соціальний розвиток, профілактика та попередження негативних впливів;
- соціально-захисна – здійснення соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу, які опинилися у складних життєвих обставинах, перебувають у кризових ситуаціях (постраждали від соціальних, техногенних, природних катастроф, перенесли тяжкі хвороби, стреси, переселення, зазнали

насильства тощо); захист конституційних прав і статусу, законних інтересів здобувачів освіти».

«4. Напрями діяльності працівників психологічної служби:

- діагностика – виявлення причин труднощів у навчанні, інтелектуальному розвитку, соціально-психологічній адаптації; вивчення та визначення індивідуальних особливостей динаміки розвитку особистості, потенційних можливостей в освітньому процесі, професійному самовизначенні;
- профілактика – своєчасне попередження відхилень у розвитку та становленні особистості, міжособистісних стосунках, запобігання конфліктним ситуаціям в освітньому процесі;
- корекція – усунення виявлених труднощів соціально-психічного розвитку здобувачів освіти, зниження ризиків проблем адаптації до освітнього середовища, схильності до залежностей та правопорушень, різних форм девіантної поведінки;
- навчальна діяльність – форма активного співробітництва, направлена на удосконалення, розвиток, формування особистості;
- консультування – багатофункціональний вид індивідуальної та групової роботи, спрямований на вирішення запитів, з якими звертаються учасники освітнього процесу;
- зв'язки з громадськістю – діяльність, спрямована на досягнення взаєморозуміння, співпрацю між окремими особами, колективами, соціальними групами, організаціями, державними органами управління;
- просвіта – формування психологічної та соціальної компетентності учасників освітнього процесу.

5. Тривалість робочого тижня та графік роботи практичного психолога і соціального педагога закладу освіти визначаються чинним законодавством з урахуванням типу закладу освіти та змісту роботи працівника.

Практичний психолог та соціальний педагог здійснюють діяльність як у закладі освіти (психологічна просвіта, діагностична, консультативна, освітня діяльність, обробка результатів досліджень тощо), так і за його межами (підготовка до проведення заходів, оформлення робочої документації, планування, звітність, робота у навчально-методичних та наукових центрах, громадських організаціях тощо).

6. Практичному психологу та соціальному педагогу закладу та установи освіти надаються окремі робочі та навчальні приміщення (кабінети) для групової та індивідуальної роботи, що забезпечуються необхідними технічними засобами, канцелярським приладдям, навчально-методичними матеріалами тощо».

«7. Працівник психологічної служби зобов'язаний:

- знати чинне законодавство щодо діяльності психологічної служби у системі освіти та інші нормативно-правові акти, пов'язані з його діяльністю;

- будувати свою діяльність на основі доброзичливості, довіри, у тісній співпраці з усіма учасниками освітнього процесу;
- застосовувати у роботі психологічний і соціологічний інструментарій, рекомендований для використання;
- бути компетентним і постійно збагачувати знання у межах своєї компетенції;
- надавати психологічну допомогу за запитами учасників освітнього процесу;
- уникати будь-яких неофіційних взаємин з учасниками освітнього процесу;
- інформувати учасників освітнього процесу про результати проведених психологічних обстежень, їх значення і можливості подальшого використання (за винятком особистої інформації), про свою діяльність на основі об'єктивних і точних даних таким чином, щоб не зашкодити професії;
- здійснювати індивідуальну діагностику, корекцію за запитом учасників освітнього процесу, отримавши письмову згоду батьків (законних представників). Зазначена згода може бути відкликана у будь-який момент;
- виконувати функції та надавати оцінювальні судження щодо учасників освітнього процесу, зокрема щодо їх поведінки, особистих рис, відповідності соціальним нормам, з неупередженістю;
- використовувати науково обґрунтовані методи і технології професійної діяльності;
- поважати професійну компетентність своїх колег та представників суміжних професій;
- популяризувати соціально-психологічні знання;
- поважати гідність здобувачів освіти;
- виконувати свої посадові обов'язки в межах своїх повноважень;
- нести особисту відповідальність за результати і наслідки своєї професійної діяльності;
- пропагувати здоровий спосіб життя, підвищувати рівень психологічних знань педагогічних працівників і батьків (законних представників);
- постійно підвищувати свій професійний рівень;
- знати вимоги державних стандартів щодо забезпечення освітнього процесу, основні напрями і перспективи розвитку освіти, психолого-педагогічної науки».

«8. Працівник психологічної служби має право:

- визначати різні види робіт з огляду на потреби закладу, установи;
- планувати діяльність відповідно до рекомендацій методичних установ психологічної служби;
- ознайомлюватися з документами, скаргами, що містять оцінювання його роботи, надавати щодо них роз'яснення;

- захищати професійну честь і гідність;
- здійснювати індивідуальну освітню (наукову, творчу, мистецьку тощо) діяльність за межами закладу освіти;
- отримувати методичну допомогу, в тому числі й супервізію та інтервізію, підвищувати кваліфікацію, здійснювати перепідготовку;
- вільно обирати освітні програми, форми навчання, заклади освіти, установи і організації, інших суб'єктів освітньої діяльності, що здійснюють підвищення кваліфікації та перепідготовку працівників психологічної служби;
- відмовитись від виконання розпоряджень керівника (директора) в тих випадках, коли вони суперечать професійно-етичним принципам, та виконання діяльності, не передбаченої трудовим договором, посадовими обов'язками та планом роботи».

Додаток Б

Глосарій з педагогіки

Аналіз (від грец. analysis – розклад, розчленування) – це метод, який полягає у тому, що предмет вивчення умовно або практично поділяється на складові елементи, тобто на частини об'єкта, певні ознаки, властивості тощо.

Анкетування – підвищення об'єктивності інформації про педагогічні факти, явища, процеси, їх типовість, оскільки передбачає отримання інформації від якнайбільшої кількості опитаних.

Викладання – діяльність учителя в процесі навчання, що полягає в постановці перед учнями пізнавального завдання, повідомленні нових знань, організації спостережень, лабораторних і практичних занять, керівництві роботою учнів із самостійного засвоєння знань, у перевірці якості знань, умінь та навичок.

Вихованість – це складне особистісне утворення, що визначається окремими якостями, їх сукупністю, моральним змістом, спрямованістю та рівнем розвитку особистості.

Виховання – цілеспрямований і організований вплив на розвиток особистості.

Виховний ідеал – це педагогічна модель процесу формування особистості.

Виховний процес – закономірний розвиток взаємодіючих сторін (суб'єктів виховання).

Внутрішні фактори – це природні нахили, сукупність почуттів, переживань, які існують у самому індивіді.

Внутрішня техніка – це уміння керувати внутрішніми почуттями, емоціями, здатність психологічно перелаштовуватися.

Втторинні вміння – дії, які принципово не можуть бути автоматизовані, тому що не мають однозначного правила в своїй основі й передбачають елементи творчості; ці вміння включають навички, але не зводяться до них.

Гіперопіка – зайва турбота про дитину, надмірний контроль за всім його життям, заснований на тісному емоційному контакті, що приводить до пасивності, несамостійності, труднощам у спілкуванні з однолітками.

Гнучкість знань – це уміння знаходити варіативні (різноманітні) способи застосування знань в дещо змінених ситуаціях, умовах.

Група – це сукупність індивідів, що розглядається з точки зору їх соціальної, виробничої, вікової, побутової, професійної спільності.

Дедукція (від лат. deductio – виведення) – форма наукового пізнання, через яку висновок про окремий елемент з великої їх кількості робиться на основі знань про властивості всієї кількості.

Дидактична (навчальна) ситуація – це певна сукупність умов та обставин навчального процесу, пов'язаних з розв'язанням конкретної навчальної задачі.

Дискусії (від лат. discussion – «розгляд», «дослідження») – колективне всебічне обговорення спірного питання.

Диспут (від лат. dispute – «міркую», «сперечаюся») – публічна суперечка на важливу тему.

Духовна педагогіка – галузь педагогічних знань і досвіду з виховання і навчання особистості засобами релігії.

Духовність – це реалізований у практичній діяльності особистості сплав таких якостей, як світоглядна культура, культура естетична і моральна.

Естетичне виховання – це виховання здатності до повноцінного сприймання і правильного розуміння прекрасного в мистецтві і дійсності, вироблення естетичних понять, смаків і ідеалів, розвиток творчих задатків і обдарувань в області мистецтва.

Заохочення – це спосіб вираження громадської позитивної оцінки поведінки і діяльності окремого учня чи колективу, стимулююча роль якого визначається громадським визнанням того способу дії, який вибраний і проводиться учнем в житті.

Засоби виховання – це конкретні заходи або форми виховної роботи (диспути, збори, вечори тощо), види діяльності учнів (навчальна, ігрова, трудова тощо), а також предмети (натуральні об'єкти, картини, кіноапаратура), які використовуються у процесі реалізації того чи іншого методу.

Знання – узагальнений досвід людства, що відображає різні галузі дійсності у вигляді фактів, правил, висновків, закономірностей, ідей, теорій, якими володіє наука.

Зовнішні фактори – це умови природного й суспільного середовища, необхідні для існування індивіда, його життєдіяльності, навчання, освіти і праці, реалізації можливостей розвитку.

Ідеал особистості – це кінцева мета суспільного виховання.

Індивідуальність – це цілісна характеристика окремої людини, несхожість, своєрідність, відмінність від інших людей, яка надає кожній людині неповторності та самобутності.

Інструктажі – технологічно збудовані (алгоритмізовані) пояснення, що доцільно використовувати у контексті застережень, ознайомлень із правилами безпечної поведінки, прийняття рішень у тих чи тих ситуаціях тощо.

Класно-урочна система навчання – це така організація навчального процесу, при якій учні групуються по класах і основною формою навчання є урок.

Колектив – взаємодія і взаємовідносини між людьми, які об'єднані спільними цілями.

Комбінований урок – тип уроку, який характеризується поєднанням (комбінацією) різних цілей і видів навчальної роботи при його проведенні: перевірка знань, робота над пройденим матеріалом, виклад нового матеріалу і т. д.

Конкретність і узагальненість – це уміння розкрити конкретні прояви узагальнених знань і, навпаки, в підведенні конкретного знання під узагальнене.

Конфлікт – «зіткнення, боротьба протилежних поглядів; серйозне непорозуміння, суперечка».

Критерії – це сукупність ознак, за допомогою яких визначається та чи інша якість.

Мета – це той кінцевий результат, якого ми повинні досягти.

Метод – це свідомо діяльність людини, спрямована на теоретичне і практичне освоєння реальної дійсності.

Метод науково-педагогічного дослідження – спосіб дослідження психолого-педагогічних процесів формування особистості, встановлення об'єктивної закономірності виховання і навчання.

Мораль – це сукупність норм поведінки людей, що регулюють відношення до суспільства, нації, колективу, один до одного, підтримане особистим переконанням, традицією, суспільною думкою.

Мораль (лат. «мораліс» – моральний, від «морес» – звичаї) – одна із форм суспільної свідомості, система поглядів і уявлень, норм і оцінок, що регулюють поведінку людей.

Моральна оцінка – це внутрішня міра, якою користується людина у своєму ставленні як до своєї власної поведінки, так і до поведінки інших людей, суспільних подій і явищ.

Моральна спрямованість – це стійка суспільна позиція особистості, що складається в результаті світоглядної основи, домінуючих мотивів поведінки і проявляється як властивість особистості в різних умовах і обставинах.

Моральні переконання – це внутрішньо прийняті особистістю, укорінені в її свідомості уявлення і поняття про добро і зло, про правильні і неправильні моральні відносини; стійкі, тверді погляди людини на свою власну поведінку і поведінку інших людей.

Навичка – психічне новоутворення, завдяки якому індивід спроможний виконувати певну дію раціонально, точно і швидко, без зайвих затрат фізичної та нервово-психічної енергії.

Навчально-пізнавальна діяльність — це синтетичне поєднання психічних процесів (сприйняття, пам'ять, мислення, воля, увага, мова, емоції тощо) учня, їх функцій і наслідків.

Навчання – це спеціально організована, доцільна і керована взаємодія вчителя і учнів, спрямована на розвиток інструментальної сфери особистості (знань, умінь, навичок, здібностей).

Народна педагогіка – галузь, педагогічних знань, і досвіду народу, що виявляється в домінуючих у нього поглядах на мету, завдання, засоби і методи виховання та навчання.

Народний світогляд – це система історично обумовлених поглядів, переконань, ідеалів, яка відображається у фольклорі, міфології, національній психології і характері даного народу, його культурно-історичних традиціях.

Наукова індукція (від лат. *inductio* – наведення) – це така думка (умогляд), на основі якої загальний висновок про властивості великої кількості елементів робиться виходячи з дослідження ознак у частини даних елементів.

Об'єктивність оцінки – це відповідність її фактичним успіхам учнів; це оцінювання виявленого рівня знань у відповідності з критеріями (як загальнодидактичними, так і спеціальними з врахуванням специфіки предмету).

Органи самоврядування – демократично обрані уповноважені колективу, які допомагають педагогові здійснювати керівні функції.

Освіта – процес і результат навчання, обсяг засвоєних учнем систематизованих знань, умінь, навичок, способів мислення.

Осмислення навчального матеріалу – процес мислительної діяльності, спрямований на розкриття істотних ознак, якостей предметів, явищ і процесів та формулювання теоретичних понять, ідей, законів.

Особистісно орієнтоване спілкування – це складна психологічна взаємодія, яка передбачає виконання певних нормативних функцій з виявом особистого ставлення. Воно спрямоване не так на виконання завдань, як на розвиток особистості учнів. Таке спілкування потребує певного рівня внутрішньо детермінованої активності особистості, за якого учні не йдуть за обставинами, а здатні самі створювати ці обставини, виробляти свою стратегію і свідомо вдосконалюватися.

Особистість – людина, соціальний індивід, що поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільне значущого та Індивідуально неповторного.

Педагогіка – це сукупність теоретичних і прикладних наук, що вивчають процеси виховання, навчання і розвитку особистості.

Педагогічна майстерність – вияв високого рівня педагогічної діяльності.

Педагогічна ситуація – сукупність суперечливих обставин, які виникають у педагогічному процесі внаслідок діяльності та вчинків його суб'єктів, вимагаючи від них прийняття обґрунтованого рішення, без якого неможливий подальший розвиток педагогічного процесу.

Педагогічна техніка – вміння використовувати свої зовнішні та внутрішні задатки для позитивного впливу на вихованців.

Педагогічна техніка – вміння учителя перетворювати власний зовнішній та внутрішній емоційно-тілесний потенціал у сукупність педагогічних прийомів; це вміння керувати своєю поведінкою та вміння впливати на колектив або особистість.

Педагогічне спілкування – система способів і прийомів соціально-психологічної взаємодії педагога і вихованців, змістом якої є обмін інформацією, здійснення виховного впливу та налагодження взаємин.

Педагогічний такт – (такт – від франц. почуття, відчуття) – почуття міри; доцільність впливу, доречність педагогічної дії.

Первинні вміння – неавтоматизовані дії, підпорядковані певному правилу.

Перевиховання – це виховна діяльність, спрямована на перебудову неправильних поглядів, суджень, оцінок, цінностей особистості та перебудову її негативної поведінки.

Переконання – це результат дуже складного інтелектуально-емоційного процесу і життєвого досвіду особистості, в результаті яких засвоєні знання (ідеї) набувають силу глибоких внутрішніх мотивів і стимулів поведінки і служать основою закріплення її вольових зусиль.

Пізнання – процес цілеспрямованого відображення об'єктивної реальності у свідомості людей.

Позакласна виховна робота – це організація педагогом різних видів діяльності школярів у позанавчальний час, які забезпечують необхідні умови для соціалізації особистості дитини.

Правила педагогічного спілкування – конкретні вимоги до його організації та здійснення.

Професійна компетентність – знання предмета, методики його викладання, педагогіки і психології.

Профорієнтація – це науково-практична система навчально-виховних заходів, коли на основі широкої загальношкільної і політехнічної підготовки, максимально наближеної до професійних умов, здійснюється підготовка учнів до свідомого вибору професії відповідно до їх нахилів і здібностей, з урахуванням суспільних і особистих інтересів.

Розвиток людини – процес становлення та формування особистості під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих чинників, серед яких провідну роль відіграють цілеспрямоване виховання та навчання.

Розвиток особистості – взаємозв'язок процесу кількісних і якісних змін, які відбуваються в анатомо-фізіологічному дозріванні, вдосконаленні нервової системи і психіки, у формуванні світогляду, моральності поглядів і переконань.

Розуміння – мислительний процес, спрямований на виявлення істотних рис, властивостей і зв'язків предметів, явищ і подій дійсності.

Самовиховання – це свідомо, цілеспрямована та самостійна діяльність особистості, що виникає в результаті її активної взаємодії з середовищем і впливає на її розвиток та вдосконалення.

Світогляд – це бачення світу і космосу в його цілісному розвитку (з давніх часів і в майбутнє), систематизований і узагальнений досвід людства, скомпонований і відображений в свідомості особистості, а також віра.

Ситуаційна вправа – різновид ситуаційного завдання, дидактично обумовленого за змістом та характером виконання.

Сім'я – невелика соціальна група, до якої входять поєднані шлюбом чоловік і жінка, їх діти (власні або усиновлені), кровні родичі. Інші особи, пов'язані родинними зв'язками з подружжям.

Спартакіади школярів – це масові змагання юних спортсменів, спрямовані на підготовку і виявлення перспективних молодих спортсменів.

Спілкування школярів в колективі – це вид діяльності, що відповідає самим глибинним духовним потребам.

Сприймання – відображення предметів і явищ навколишнього світу, що діють у даний момент на органи чуття людини.

Стиль педагогічний – це своєрідний почерк, певна манера педагогічних дій та спілкування, властивих конкретному педагогу.

Стиль педагогічного спілкування – усталена система способів та прийомів, які використовує вчитель у процесі спілкування.

Туризм – це різноманітні за змістом і тривалістю походи і подорожі, спрямовані на активний відпочинок, фізичний розвиток, загартування, пізнання рідного краю.

Узагальнення – логічний процес переходу від одиничного до загального або від менш загального до більш загального знання, а також продукт розумової діяльності, форма відображення загальних ознак і якостей явищ дійсності.

Уміння – здатність на належному рівні виконувати певні дії, заснована на доцільному використанні людиною знань і навичок.

Урок – форма організації навчання, за якої навчальні заняття проводяться вчителем із групою учнів постійного складу, одного віку й рівня підготовленості протягом певного часу (45, 35 хвилин) і відповідно до розкладу.

Учіння – цілеспрямований процес засвоєння учнями знань, оволодіння вміннями і навичками.

Фізичне виховання – це багатогранний процес організації активної пізнавальної і фізкультурно-оздоровчої діяльності особистості, спрямованої на турботу про здоров'я і збереження життя як найвищої цінності; гармонію фізичного розвитку і духовного життя, на те, щоб людина сама активно піклувалася про власне здоров'я, дотримувалася правил особистої гігієни, виконувала вранці фізичні вправи, загартовувалася, займалася різними видами спорту.

Формування особистості – це результат її розвитку, що означає становлення, набуття людиною сукупності стійких властивостей і якостей.

Функціонально-рольове спілкування – суто ділове спілкування, стандартизоване, обмежене вимогами рольових позицій, мета якого полягає у забезпеченні виконання певних дій.

Ціннісні орієнтації – це система уявлень, поглядів, переконань, ідей та ідеалів, заборон і дозволів, які особистість сприймає як свої власні цінності.

Додаток Б

Педагогічна ситуація «Це ж не можна!»

«Спускаючись сходами, бачу: Володя С. перочинним ножиком ріже сходові поручні. Зачувши мої кроки, стрімголов кинувся бігти, залишивши на майданчику своє пальто. Зловити «зловмисника» виявилось нескладною справою. Розповідаю матері про той випадок, що трапився, а та дивується:

– Не може цього бути! Напевно, це хто-небудь з тих хлопців, що були разом з сином.

Володя збентежений...

У квартирі, де живе хлопчик, – чистота, паркет натертий до блиску, красиві меблі. Відчувається, що в будинку дбайливо ставляться до заведеного порядку і речей.

– Це правда, що ти псував поручні?

– Я тільки спробував, як ріже ножик...

Втручаюся в розмову:

– Але навіщо ж псувати поручні? Ось спробуй різати у себе удома стілець або свій стіл. Чи не все одно, що різати – стіл або поручні...

У хлопчика на обличчі німе здивування, і він обурено вигукує:

– Це ж не можна!

Мати пояснює:

– Це його стіл... Батько йому купив» [1].

Список використаних джерел:

1. Сериков В. В. Обучение как вид педагогической деятельности : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. В. Сериков ; под ред. В. А. Сластенина, И. А. Колесниковой. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 256 с.

Додаток В.1

Ситуаційне завдання № 1:

Посеред уроку однокласник викрикнув на адресу учня, який відповідав біля дошки: “Твій тато – алкоголік!”. Ваші дії.

Час виконання: 5 хв. Кількість балів – 5.

Ситуаційне завдання № 2:

Уже розпочався урок. Раптом різко відкриваються двері і заходить розгнівана мати одного з учнів цього класу. “Ви не правильно вчора поставили моему синові оцінку!” — викрикнула вона. Ваші дії.

Час виконання: 5 хв. Кількість балів – 5.

Ситуаційне завдання №3:

На уроці один з учнів зреагував ляпасом однокласнику за репліку на свою адресу. Ваші дії.

Час виконання: 5 хв. Кількість балів – 5.

Ситуаційне завдання № 4:

Учень рознервувався через невміло виконане ним завдання і посеред уроку зібрався йти додому. Ваші дії.

Час виконання: 5 хв. Кількість балів – 5.

Ситуаційне завдання № 5:

Учень не бажає відповідати на уроці. Ваші дії.

Час виконання: 5 хв. Кількість балів – 5.

Ситуаційне завдання № 6:

На перерві посеред навчального дня учень утік додому. Ваші дії.

Час виконання: 5 хв. Кількість балів – 5.

Ситуаційне завдання № 7:

Учень посеред уроку через найменшу дрібницю починає голосно плакати. Ваші дії.

Час виконання: 5 хв. Кількість балів – 5.

Ситуаційне завдання № 8:

З учня постійно насміхаються через те, що він носить окуляри. Ваші дії.

Час виконання: 5 хв. Кількість балів – 5.

Ситуаційне завдання № 9:

Учень боїться відповідати, навіть, знаючи матеріал. Ваші дії.

Час виконання: 5 хв. Кількість балів – 5.

Ситуаційне завдання № 10:

На будь-які прохання учителя щодо виконання на уроці навчальних завдань, учень відповідає: «Я не хочу!». Ваші дії.

Час виконання: 5 хв. Кількість балів – 5.

Додаток В.2

©Ситуаційне завдання № 1:

Ви пояснюєте новий матеріал. Бешкетник Сашко під час Вашої розмови напівголосно тупає ногами під партою. Коли припиняєте промову – Сашко перестає тупати ногами і т. д.

Ваші дії:

- а) висварити хлопчика при всіх, щоб більше ніхто не наважувався так зробити;
- б) не звертати увагу: незабаром йому набридне;
- в) насваритися і наказати завтра прийти до школи з батьками;
- г) викликати директора школи;
- д) присоромити та зробити у щоденнику хлопчика відповідний запис;
- е) зупинити дії хлопчика відповідним (суто педагогічним) поглядом або жестом;
- є) припинити промову і, дивлячись Сашкові у вічі, жартома сказати: „Здається, хтось у нашому класі ногами вивчає азбуку Морзе. Може й нас навчиш?”;
- ж) свій варіант (1 бал).

©Ситуаційне завдання № 2:

На перерві учень, проходячи біля підвіконня, ненароком зачепився одягом за кактуса, котрий від цього упав на підлогу (риночка розбилася). Ваші дії:

- а) висварити хлопчика при всіх, щоб більше ніхто навіть не доторкався до підвіконня;
- б) не звертати увагу: нехай прибиральниця збере черепки;
- в) насваритися і наказати завтра принести нового вазона;
- г) заспокоїти налякану дитину; дати завдання хлопчику щодо прибирання черепків; спільно вирішити подальшу «долю» кактуса;
- д) присоромити та зробити у щоденнику хлопчика відповідний запис;
- е) викликати директора школи;
- є) свій варіант (1 бал).

©Ситуаційне завдання № 3:

Ви пояснюєте новий матеріал. Тим часом Сергійко під партою починає розмотувати цукерку, шурхіт обгортки якої Вам заважає. Ваші дії:

- а) висварити хлопчика при всіх, щоб більше ніхто не думав їсти цукерку посеред уроку;
- б) не звертати увагу: нехай дитина втамує почуття «легкого голоду»;
- в) забрати цукерку і на перерві з'їсти самому;
- г) присоромити та зробити у щоденнику хлопчика відповідний запис;
- д) зупинити дії хлопчика відповідним (суто педагогічним) поглядом або жестом;
- е) ваш варіант (1 бал).

Час виконання – 1,5 хв.

Додаток В.3
Контрольні запитання
Тема «Педагогічна ситуація та педагогічна задача»

1. Дайте тлумачення поняттям «ситуація», «педагогічна ситуація», «педагогічна задача», «ситуаційна проблема», «ситуаційне завдання», «дидактична ситуація».

2. Напишіть та охарактеризуйте основні етапи аналізу педагогічної ситуації.

3. Напишіть та охарактеризуйте основні способи виникнення педагогічних ситуацій.

4. Назвіть та охарактеризуйте основні типи педагогічних ситуацій.

5. На якому етапі аналізу педагогічної ситуації відбувається усвідомлення мотиву, тобто пошук відповіді на головне запитання: «Чому виникла ситуація?».

6. Назвіть та охарактеризуйте основні способи прийняття рішення щодо педагогічної ситуації.

Час виконання – 15 хв. Кількість балів – 5.